

Год. VI.

ДУБРОВНИК, 15. августа 1907.

Бр. 15.

НИШТА ИЗ НИЧЕГА.

(свршетак)

Севаст. Јовановић — Херцег Нови.

III.

Тек је свјежа зорја била разгрнула ноћну црну копрену с лица студене земље и обагреним прстима отворила своја рујна усташца, да дâ свијету јутарњи пољубац — а ја сам већ био на мом омиљеном мјесту, које ме је подсећало на јучерашњу срећу. Гледао сам зору блудећим погледом, како тајанствено и некако стидљиво понавља своје румено лице и тихо га умива у кристалној морској води. Из сјајних очију просипала је њежну румен и сладосне часове љубави... И ја тада осјетих неку празнину на души, неки недостатак. Недостајала ми је нај љепша ружа у кити мирионога цвијећа!

На љубичастом небу сиђане су звијезде почеле да трну, чезну и кашто тихо, тајанствено да затрепере, па су затијем једна за другом ишчезавале. И моја је душа у том часу блудила далеко, далеко кроз тај звјездани свод, тражећи своју милу звијезду, да је вјечно ниха у меку криоцу. Тражила је звијезду, да је слатко загрли и лагано мислима пољуби, као да би тиме хтјела да положи вијенац небеске љубави на њезино блиједо чело. „Чудновато!“ помислих у себи „како то, да се одједном заљубих; да се заљубих ја, који сам имао врло чудновате назоре на љубав, на женскиње, на цио свијет? Како то одједном да се преокрене досадашњи начин мојега живота, с којим сам мислио и у гроб отићи?“

Истина, ја сам у животу тражио нешто. И то нешто, што сам тако жудно тражио, за чиме ми је тајно чезнуло срце, душа и сваки живац жудан љубави... ето, то нешто нашао сам у њој!

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

Али нијесам био свијестан тога нешто, што ме тако од првог погледа примамљује и привлачи њој, као магнетични флуид.

И ја сам одиста био заљубљен. Просто сам осјећао, да без ње не могу живјети. Цио мој живот концентрисао се у њој. Од онога тренутка, кад сам ју је први пут угледао, она је постала једина мисао моје душе, једини предмет мојега живота. И ја сам је тајно љубио, сасвим друкчије од обичних људи. Моја је љубав била невина и чиста као бисерна кап росице на бијелом љиљану, а опет јака као смрт.

У овим мислима затекло ме је и сунце. Небо је било ведро и чисто као кристал. И ја сам сјетно гледао, како сунце у пуном сјају сија и топло, топло пече...

У први мањијесам опазио, како је иза мојих леђа стајала * * * и посматрала моју стару сањалачку позитуру. А кад је видјех, ја сам поново оживио... изнова сам почeo дисати... повратило ми се и кретање и осјећање. У мојим оживљеним очима блистале су се мисли, које су се давно ројиле у мојој души.

Оно њезино витко тијело у бијелој, као крин, хаљини, оно јубаво анђeosко лице с бујном косом, на којој се сјала јутарња роса као дробно бисерје — учинило је на ме необичан утисак. Изгледала ми је много љепша, него што је јуче била.

Добро јутро! — рече она и пружи ми своју грациозну руку.

— Ала сте ви неко право сањало! Увијек све нешто мислите, све вас ника ваша „богиња фантазија“, настави она, а лак јој осмјех треперио око кармин-усница, као оно умилни зраци пролећнега сунца.

Ја сам је некако чудновато посматрао. Нијесам никако могао да одвојим поглед с њезина убава лица, на којем је треперила свјежина и младост. У њезину осмјеху ја сам гледао срећу, живот свој. Чудио сам се сам себи овом поступку, кад сам иначе био до крајности стидљив према женскињама. Хтио сам својим погледом прослго да проникнем у њезину душу. Она је то примијетила, па се мало зацрвенила, а часак затијем стидљиво оборила очи долje.

— На првом мјесту, молим вас, да ме тако чудновато не гледате. Страх ме је од вашега погледа. Хоћете цијelu душу да ми испитате. А на другом, да ми у кратко испричате историју вашега живота. Рекла сам вам јуче, да ме она необично интересује.

Мјесто да јој одмах отпочнем излагати „историју“, ја сам и даље мучао. У души ми се ројиле безбројне мисли. Хтио сам одједном да се дигнем, па да јој паднем на обле груди и речем: „Ах, љубим те, бесконачно љубим!“ Али, кад је погледам, осјетим се немоћним, слабим...

— Ви се сигурно плашите мене, те не смијете да ми откријете копрену ваше прошлости — прекиде она ћутање, као мало увријеђена. — Опростите на слободи! Али ја осјећам да сам тако близу ваше душе, као да сте ми одавно познати.

— Ја уопште не сумњам у вашу искреност. Јер сте ми ви на првом погледу улили такво непоколебљиво увјерење, да бих вам могао повјерити и нај веће тајне.

— Па зашто се онда не одазовете мојој жељи?

— О, Боже мој!... Тà ја немам никакву историју... Ко вам је то рекао?

— Али, молим вас, шта ви онда разумијете под „историјом“?

— Одговорићу на ваше питање, — само под једним у словом.

— Да чујем тај услов!

— Ако ми унапријед обећате, да се не ћете смијати мојим глупостима.

— Као, на примјер? — а већ је готова била да прсне у смијех.

— Ето, већ сте се почели смијати! Сигурно сам рекао глупост? Извините... али ја нијесам крив; јер сам у животу имао врло мало сношаја с лјудима.

— Нијесте рекли никакву глупост.

— Па онда зашто се смијете?

— О, свети Спиридоне! Па ја не знам ни сама. Али сте ви неки...

— Шта? Педантан!

— Ах, не! Хтјела сам рећи — холерик. А шта ће му то „педантан“? Нас у институту нијесу о томе учили.

— О ви сте срећни, што се у животу нијесте с њима срећали. Тако ми дина, прије бисте могли сносити чир на носу, него се с њима дружити. А што се тиче лично мене, ја бих се прије здружио с козом, но с којим из њихова — рода.

— Биће, да су то опасни људи по друштво, ако не страшни?

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

— Желите ли да знате истину? Ево, сад ћу вам рећи. То су једне врло чудновате машине, по образу и подобију човјека, које покрећу „празне главе“.

— Молим вас, шта вас је нај више занимало у животу и шта сте нај више у животу вољели? — окрене разговор на други предмет.

— Шта вам је то одједном пало на ум да ме питате?

— Не знам ни сама. Али ми реците!

— Занимало ме је све, осим свијета и живота. Волио сам, да се наслажујем природом; радовао сам се као дијете првом пролећњем дану и сунцу; волио сам, да јутром и вечером шетам у вријеме лијепих љетних дана и једем рибе. Волим цвијеће, тице, а нај више...

— Кога? Чега? Реците!

— А нај више... — тебе — оте ми се као гром св. Илије.

— Ох, мили мој! Срце ми је унапријед то предосјећало — рече она. Очи јој синуше горућијем пламом и она се приви уз мене, а усне нам се стопише у дуг сладак пољубац... Небесна љубав спојила је наша срца.

— Љубав, коју сам у себи замишљао, о којој сам толико сањао, нашао сам само у теби — рекох јој послије оног љубavnoga заноса.

— Ако сте увјерен, да је моја љубав достојна уважења, ја друго ништа не тражим. Ја те волим; али те волим као брата, не више. Мислим, да ти је то доста; јер ти немаш сестара.

— Ти само толико тражиш? А ја много, врло много! Тражим, да те увијек гледам, слушам, да стојим близу тебе и удишем твој дах. Хтио бих увијек с тобом да живим, а с тобом и да умрем. Да љубим твоје убаво лице, твоје благе очи, твоје рубин-уснице... ево овако...

— Ах, доста! Усне су ти прави огањ. — Шта си се већ наљутио због тога? Ти си ме сигурно преварио?

— Зар онај, који гледа твоју заношљиву грацију, твој дивни стас, твоје анђелско лице и благи поглед — зар тај може икада да те превари?

— Вјерујеш ли ти, да те љубим?

— Ја вјерујем! Али ми ипак нека тајна туга пригушује срце због тога, што оно сазнаје, да ће ова наша љубав време-

ном ишчезнути, усахнути, као сухи јесењи лист. И кад једном у зими нашега живота откријемо љубичасто језеро успоменама, указаће нам се ова мјеста, где сада проводимо нашу младост, нашу љубав. Ето, шта ми мучи душу. Природни закон смрти, коме је потчињено све оно што има својега узрока: тај ће закон и нас раздвојити . . .

*

Овдје је мој пријатељ застао с причањем. Погну главу и нешто се дубоко замислио. Чудио сам се овој његовој наглој промјени, која је рјешавала оно, што он није хотио да ми открије. Непостојање црте на његову лицу говориле су, да се у његовој мрачној души боре многобројне непознате страсти. Можда је тако и било — али нијесам могао то сигурно знати.

— Па шта би послије с твојом лијепом богињом? Јесте ли се и даље саставали? Чиме се завршио ваш роман? — најзад га меланхонички упитам.

— Ex, шта би! — рече ми он, а глас му је дрхтао, као да га је нешто у грлу гушило... Биле су неке сметње нашем браку, па је, јадница, једнога дана — ненадна снаће и напрасито умрије...

— Па то је ништа — рекох му, не би ли га утјешио. — Таквих случајева много бива у свијету.

— Како ништа? А знаш ли да је ништа мати свега? Ништа је исто, што и нула, а кад јој се даде нека јединица бива милион.

— Куд си ти дођерао? Вјеруј ми, опет ти велим, да је све то ништа из — ничега.

—

ЈЕДНА НОЋ.

Иван Б. Ђаја.

A l' ami M. Gérard.

очекујући поноћ шетах се дуж кејева спољашњег пристаништа Хавра. Беше двадесет и први јула. Ноћ тиха, без месеца, беше пуна свежине коју је ветрић доносио с мора на махове, терајући топао дах загријаних кејева и тротоара. На насыпу, који излази на само море, свет уживаше у ноћној хладовини; једни се шетаху, други седећи на клупама, чињаху нејасне групе у мраку, а зажарене тачке цигарета осветлиле би по катkad једно лице. Све беше мирно; само се чујаху кораци пролазника по илочама, и по који пљусак који чињаху у близини весла једнога чамца падајући у море.

Мало подаље, на кеју Нотр-Дам, под јаком електричном светлошћу, врвљаше многобројан свет у журби, састављен од путника, носача и мрнара. У ноћи се опажаше велики пароброд везан уз кеј, а који полазаше у поноћ за Сутамптом.

Ја шћах на кратко бављење у Енглеску. Мало минута пред поноћ ступих на „Колумбију“ која је требала да ме превезе преко Манше.

На доњему крову, на који ступих ушавши у брод, стајаху многобројни путници гледајући кеј који смо требали до мало да оставимо. Беху већином Енглези; ни један ми Француз не паде у очи. Оставивши свој мали пртљаг у једној кабини попех се на горњи кров поневши собом путнички вунени покривач. Ту не беше готово никога. Сместих се у један заклон и осетих такво задовољство знајући се на води, да се тврдо реших да на томе месту проведем целу ноћ; (требали смо да стигнемо у Сутамптом изјутра, око осам часова). Од стране времена не беше се надати изневерама а не беше се ни бојати морске болести.

Оштар писак заталаса мирну ноћ и одјекну тамо међу кућама. Густ дим куљаше из оба димњака „Колумбије“ и сакри-

ваше звезде. Брод се продрма неколико пута и кеј се удаљи од нас.

Тада полако и тихо изиђосмо из пристаништа, клизећи по води, и нагло се нађосмо на отворену мору.

Остављасмо за нама бразду изорана мора. Светлости пристаништа низаху се у дугим редовима и огледају се у мору. А изнад Хавра светилька са Кап ла Хев сева у једнаким размацима времена проузрокујући сваког пута одблеске у сјајним металним предметима на броду. Дуги сноп светлих зракова светильке чини велике замахе преко нас по целом небесном своду и рекло би се да се чује шуштање од његовог брзог трка.

Ох! да срећних тренутака између свих осталих ти тренуци полазака на путовања! Мењати под и небо, како је то знатна промена у нашој једноликој свакидашњости. Како нам мислима годи велики хоризонат у простору; јер мислима треба зрака и простора као и деци.

Не видим никога од путника изузев један пар младих особа наспрам мене који с руком у руку гледају у вис, — дим или звезде. Чини ми се да су Французи.

Имамо и месец, дакле све што треба за једну лепу ноћ. Црта хоризонта јасно се одсеца. Небо је на томе месту сјајно и бледо као плоча цинка, а море има онај лепи изглед тисућа ма-лих зрцала која несташно играју. Види се као усред дана; на хоризонту се опажају мала једра не већа од једне мухе, а у самом месецу, који је још ногама у мору, плови један пароброд који га сенчи својим магловитим и прозрачним димом.

Дремах у потпуни блаженству тела и духа, затварајући и отварајући очи с времена на време, да бих умножио утиске ове лепе ноћи на мору. Владаше готово потпуна тишина; само море благо шушташе и са два брода допираше звекет врате на огњиштима.

Када после неколико минута дремања отворих очи, опазих наспрам мене леђа једног човјека налакћена на одбраду брода. Непознати се окрену и тада видех да пуши цигарету и да му из оба цепа вреткапута вире књиге. На очи му се спушташе обод мека шешира те му и не видех лице; он се тада удаљи на неколико корака а ја заклопих очи. Али када поново отворих очи непознати стајаше наспрам мене, тобож посматрајући море; али

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ја сам схватао по његову неспретну положају да је његов поглед морао бити управљен на мене, пре него што сам се пробудио. Подигох главу, и одмах затим, као да ме је био припоизнао он се упути к мени:

— Ти овде! рече ми у чуду.

Остадох неколико тренутака гледајући га, мислећи да се тај човјек обмамљује. Али када осмех осветли лице, познадох га.

— Како! Ти Морисе... овде! изустих ја у још већем чуду.

— Ја, ја, као што видиш, лично ја!

Сетих се тада његова гласа који сам био већ заборавио.

— Али то је чудновато, рекох, да се у таквим приликама нађемо после толиког времена. Ја сам мислио да си изгубљен, и то за навек... Колико има година да се нисмо видели? Четири, пет?...

— Пет, рече Жак Морис.

— Па шта је значио твој нестанак, онако нагло, без збогом? Вратарка не зна ништа да каже до да си ти иселио, у твојој школи нико не зна ни толико!... Седи, молим те, и причај, јер чисто не верујем да си преда мном.

Жак Морис седе до мене стежући ме пријатељски за мишицу. Опажах да је тај сусрет изазвао успомене у њему, јер он разабираше мисли гледајући пред собом.

— Па затим, како то, упитах нестрпљиво, да се нађемо овде на паробрodu, када ни ја ни ти не путујемо него једном годишње.

— Ex! рече ми Жак с горњим осмехом на уснама, код мене су се ствари променуле, или боље рећи, цео ми се живот променио. Ја сам прошао кроз једну кризу; велим прошао и ако сам у ствари можда остао једном ногом унутра.

— Разумем, рекох. Нека несрћана љубав?

— Не, вараш се, одврати Жак Морис, него нешто сасвим друго. Нешто што не можеш предпоставити а што можда не ћеш моћи ни схватити када ти све испричам. Нешто, у осталом, што ни ја не разумем а што и не тражим да разумем, већ само да заборавим, када би то било могуће. Сада се морам свега сетити, јер треба у кратко али тачно да ти све испричам, теби, који си ме добро познавао.

Жак Морис ми исприча свој случај:

»Отац ме је био дао у трговину... Али шта вреди да ти то причам, када ти добро знаш целу ту историју: Морао сам послушати оца, за којега само трговина постајаше: остајем два месеца у „одељку мидера“ и напуштавам место дан пре него што су ме газде требали да отпусте; затим, мој ми отац даје једну месечну потпору и не ће да зна за мене, убеђен да сам пропао, пошто нисам успео у трговини...

»Тада дођох у Париз и ступих у Школу Источних Језика. То је био мој идеал. Исток је за мене имао увек неописане дражи, и ја се сав одах мојој омиљеној студији. Успеси се убрзо показваше а будућност се већ указиваше. Био сам срећан, задовољан, здрав... Знаш ти то добро; дружили смо се редовно... И ако се сећаш, од једном си изненадно престао да ме виђаш. Тада се десила моја „криза“.

„Ох! пријатељу, сећаш ли се мене, како сам био ведра духа! Сећаш се, је ли, мојих здравих живаца? Видећеш како сам доцније био надвладан, срамно и стидно за мене... Али зар вреди судити фаталне ствари? Зар вреди судити, човека чија дела не зависе од његове воље! И баш стога што сам био здрава духа, занет за егзактним наукама и њиховим методама, баш стога, велим, удар који ме је снашао био је такоjak.

»Започело је једном ништавном глупошћу: Једна млада жена у жалости за мужем... Ах! пријатељу, дозволи један изгред, рече Морис променувши узједаред тон, метнувши руке на прса и подигавши главу у заносу: Волим жене у црнину; волим када им бледо лице увија црн вео, волим у њихову загрљају мирис њихова тела помешана мирисом црнине и мртвачке свеће. Знаш ти ту моју болест. Ја ти се исповедам, а ти мисли шта хоћеш. У осталом видећеш да је то било посредан узрок мојој кризи.

»Када сам био врло млад, дете још, жене у црнини биле су мојим очима нешто што ти не знам изрећи, вероватно стога што и моја осјећања беху тада нејасна и неодређена. Али када дођох у доби љубави, бих инстинктивно привучен за младим женама у жалости за њиховим мужем. Под њиховим црним велом, у њиховој души, беше за мене скривена она слатка тајна коју за друге крије бео вео девицâ... И зашто да ти кријем? Зар човек треба да се стиди својих слабости, када је свестан њих и

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

када их осуђује у дубини своје искрености, али не може да их надвлада! Зашто dakле, да ти не кажем тај факт, да су ме младе жене у жалости неодољиво привлачиле не само црнином, у којој се боље истиче њихово бледило, већ и самом смрћу која их још опкољаваше. Да! нај веће сам блаженство у своме животу окусио уз ону младу жену, која се у мене заљубила сутра дан по укупу њенога мужа, када стан још мирисаше на цвеће венаца и на восак свећа. Јежи се, имаћеш право, али је истина ово што ти рекох.

Дакле, морадох те подсетити на ту моју болест која ти у осталом није била непозната, те да знаш да је неизлечива, а затим и због тога што је она била, као што ти рекок, један првобитан узрок мојој „кризи“ коју ћу ти сада испричати.

(наставиће се)

Оаза.

Радомир Орлински — Бар.

Мој живот је сличан степи,

Коју пржи сунце сјајно,

Где не ниче цвијет л'јепи,

Који кити створе бајно.

У њој смртни п'јесак др'јема,

Ког бар Самум крилом буди,

А мој живот никог нема,

Да окр'јепи болне груди.

Само с неба жића б'једна

У поноћ ми зв'језда бљеска,

Сузе за њом пије жедна

Оаза ми из пијеска.

Па нек ноге трње газе,

Љубав мени вида ране,

Кад капљама из оазе

Попрска их моје лане.*

* „Лане“, или „ланче“ је епитет, који момци радо дају својим избраницама краснога пола, њом се изразује велика љежност итд.

P O L J I C A * * *

Povjesni osvrt o stotoj
obljetnici njihova pada.

Ivan Pivčević.

Predgovor Uredništva.

Povjesni osvrt na Poljica popa prof. Ivana Pivčevića napućuje nas da istaknemo znatnost ove male općine, zato što je ona održala svoju samoupravu i za mletačkog gospodstva sve do 1807, kad je Francezi osvojili. Poljica su u srednjoj Dalmaciji bila ono što Paštrovići u jugoistočnom srpskom kraju Dalmacije, koji su također sačuvali svoju samoupravu do početka XIX. vijeka.

Historija Poljica je znatna i stoga što su Poljičani imali raznih veza i doticaja sa srpskim i bosanskim vladarima i sa plemenom na istoku Cetine i što su Poljica bila na staroj granici hrvatskog i srpskog plemena, koja su se ovdje s jedne i s druge strane miješala. Toga se miješanja ili seljenja dotakao više puta u ovoj radnji i pisac, ma i da bez namjernog isticanja.

Ali naj znamenitija je stvar u historiji Poljičana, da su oni sve do našega doba pisali starom cirilovicom, kao što je pisao njom narod u Hercegovini, Bosni, u makarskoj biskupiji i drugovdje, i kao što su pisali i sami Dubrovčani. Pokojni pop prof. Ivan Berčić kaže, da su Poljičani pisali cirilovicom matice rođenih, krizmanih, vjenčanih, mrtvih, propovijedanja, živote svetaca, zakone, pogodbe, oglase i svjedodžbe i da su primali i same naredbe mletačke napisane ovim pismenima. Ovu su cirilovicu poljički popovi nosili i izvan Poljica u župe, gdje bi bili namješteni. Oni su držali ovo pismo kao svetinju i tako su bili s njim srasli, da su ga pisali sve do danas a zvali ga poljičkim, ma i da se neznatno razlikuje od ostale stare cirilovice. Ovo njihovo pismo dokazuje čvrstu vezu Poljičana s ostalim narodom i veliki njegov uticaj na Poljičane nadasve s istoka.

Drugovdje su po Dalmaciji put zapada popovi katolički, koji su vršili službu rimskoga obreda staroslovenskim jezikom, pisali obično glagolicom, a iznimno cirilovicom, kao pop Radovan iz Zadra, koji je bio paroh u Mandalijeni u Župi Žrnovničkoj blizu Dubrovnika i napisao cirilovicom testamenat Radova (Upor. „Srđ“ 1906).

Da su Poljičani sve do danas pisali ovim pismom dokazuju prepiska koju je urednik „Srđa“ imao sa pokojnim Tomom kanonikom Pivčevićem, svojom pisca ovog osvrta. Iz te prepiske izvadićemo samo jedno njegovo pismo i ovdje ćemo ga priopćiti. Pismo je od 12. aprila 1890. Evo ga:

Писмо Томе каноника Пивчевића из Гата у Пољицима 12. априла 1890. А. Вучетићу, којим га моли да буде с њим устрпљен.

Блзорити господине надзорниче! *

Гата $\frac{12}{4}$ 1890.

Искљашана ваша прњавозност, доброта, рекност и ваше пријатљадно срце, прама нали, да ће ли слобод да вас замолим, да ћош више него сте, ћете јеступљиви прама нали поповим, ћеј нали нико сама школа и дјеца, него пук, црква, царковинарства, коћници, немоћници, исповиди, приповиданка, па којки пут око чести дописи славжени, тако се чести, да ћим се нико могаће одма одазвати. Немојте се јакриједити, него благојотно опрос(ти)те, док са дубоким поклоном и штога није кесам
слага Т. к. Пивчевић.

* * *

GLAVA I.

Poljica do priznanja mletačkoga pokroviteljstva.

1. Megje i opseg. — 2. Postanak. — 3. Razmirice sa Spljetom. — 4. Odmeću se od kralja Bele. — 5. Pristaju uz Šubiće. — 6. Ljudevit Veliki ili dolazak Ugričića. — 7. Poljica za nereda po smrti Ljudevitovoj. — 8. Bore se uz Nelipića protiv Mlečana. — 9. Svagajaju se s Nelipićem. — 10. Priznaju „zastitu“ mletačku.

1. Poljica se nalaze usred kršne Dalmacije na istoku Spljeta. Ona zapremaju onaj prostor što je s tri strane omegjen rijekom

* Tada je urednik „Srđa“ bio školski nadzornik u spljetskom kotaru.

Cetinom, Jadranskim morem i rječicom Žrnovnicom, a s četvrte strane, počinjući od izvora Žrnovnice, graniče sa selima Žrnovnicom, Dugopoljem, Kotlenicama i Biskom do u rijeku Cetinu. To je njihov današnji prostor.

U staro doba ona su s četvrte ili kopnene strane i dalje sezala, jer im pripadao i jedan dio današnjeg Dugopolja i sve Kotlenice i Bisko.

Poljica su to izgubila, pokle su godine 1513. Turci stali pašovati po Cetini.

Još i prije toga vremena rasle su zazubice i Spljećanima i Omišanima za poljičkim primorjem od Žrnovnice do Cetine, te im je, sada jednim, sada drugim, i pošlo za rukom, pomoću ovoga ili onoga kralja, dočepati ga se, ali su ga i Poljičani znali svaki put ubrzo presvojiti, tako te se može reći da im nije nikad ni ispalо iz ruku.

Kako su ono Turci početkom šesnaestoga stoljeća silom oškitili poljičko zemljište, tako su napokon i Mlečani, svrhom prve polovine osamnaestog vijeka, na prijevaru otrgli selo Podgragje.

Položaj Poljica, kako se vidi, nije samo jedan od najljepših u cijeloj Dalmaciji, nego je takođe bio i sasvim prikladan za stanovanje. U njima je bilo i dosta polja za obradivanje i dosta pašnjaka, gojenje stoke, jer jednom i Mosor i Perun bili obrasli bujnom šumom, dok ih ne ogoliše Mlečani; a tome i sinje more pružalo svoje blagodati.

2. Kao po svoj Dalmaciji, tako i po Poljicima su najprije nastavali ratoborni Dalmati.

Njih su pokorili moćni Rimljani, koji su ovdje zasnovali svoja lijepa naselja Pituncij, Nareste, Oneum, Gedate i druga, a kako se pripovijeda, i sam je car Dioklecijan na Dubravi imao svoje lovište, a u Docu svoje hlađište.

Kako su ono Rimljani podjarmili Dalmate, tako su i divlji Avari uništili moć Rimljana u ovim stranama, pa se ovdje sami nastanili.

Avare su napokon nadvladali Hrvati, koji su tada utemeljili svoju državu u današnjoj sjevernoj i srednjoj Dalmaciji, Banovini, pa i Slavoniji.

Hrvati su bili podijeljeni u sedam plemena i pričaju da su se nazivala od petero braće i dviju sestara Tuge i Buge.

Svako od tih plemena zauzelo je onoliko zemlje, koliko mu je bilo potrebno za svoje uzdržavanje, a sve ono zemljiste, što ga nije zauzelo koje pleme, bilo je vlasništvo hrvatskoga vladara.

Onaj prostor, na kojemu je nastavalo jedno pleme, zvao se župa, dočim ono zemljiste, što je ostalo vladarevo, nazivalo se državno ili krunsko dobro.

Jedno od sedam hrvatskih plemena nastani se u Poljicima i pričaju da je s njima bila i Tuga te da je sagradila svoje dvore u današnjem selu Tugarima, koje je od nje i dobilo svoje ime, ali da se kasnije, ne zna se s kojega razloga, otole preselila u primorje ispod planine Velebita, pa da su tada i Poljica postala državnim ili krunskim dobrom.

Od toga svoga dobra obdarivali su već zarana hrvatski vladari spljetske biskupe.

Vladari hrvatski slijedili su jedan za drugim i Poljica bila njihovo dobro, sve dok nije ban Pribina ubio mladoga hrvatskoga kralja Miroslava. Tada su se tri hrvatska velikaša, braća Tješimir, Krešimir i Elem, da izbjegnu njegovim progonstvima, zaklonili u vrleti morske, pa na Ostrvici kod živice vode Pokornika sagradili ponosne kule, ruševine kojih još se i danas vide.

Oni su se ondje pooženili i njihovo se potomstvo uzmnožilo pa su se tada razdijelili. Tješimirovići uzeli su zemlje od pada Gubavice do Graca, Krešimirovići, koji se kasnije prozvaše Kremeničanima, od Graca do rječice Žrnovnice, a Elemovići su pošli u podosoje mosorsko, i tako je nastala nova hrvatska župa, koja se od okrugljastih i škrapastih poljaca, kojih tuda ima sva sila, prozvala Poljica.

Starještine hrvatskih župa zvale su se župani, kao i u Srba. Oni nijesu bili samo upravitelji svoga plemena, nego i savjetnici svoga kralja. Oni su dapače, kada bi kralj umro bez muškog poroda, imali pravo da biraju novoga vladara.

Po smrti posljednjeg kralja oni se ne mogoše složiti koga da učine svojim hrvatskim kraljem, pa otole u zemlji nemiri i neredi. Žena pokojnog hrvatskog kralja Zvonimira bila je tetka ugarskog kralja Kolomana, koji je stoga mislio da ima pravo na hrvatsku krunu. I doista god. 1102. poglavice dvanaestorice

hrvatskih plemena proglašiše ga i kraljem hrvatskim, ali uz uvjet, da mu neće plaćati nikakovih daća. Koloman se je na to i zakleo, ali kasnije nije držao svoje zakletve, a još su je manje držali njegovi nasljednici, koji su suviše bili i slapčine i nedostojni kraljevske krune. To je pružilo zgodu silnom carigradskom caru Emanuelu da se počne mijesati u stvari ugarske i hrvatske.

Sve je to uvelike ojadilo neke hrvatske velikaše pa stali ne priznavati nad sobom kraljeve vlasti, nego se vladati kao da su sami kraljevi u svojim župama. Tako su se vladali kao Kačići, koji su stanovali u Omišu i imali svu zemlju, što se stere od rijeke Cetine do rijeke Neretve.

Stanovnici grada Splita, koji je bio jedan od malih osta-taka rimskog gospodstva u Dalmaciji, nijesu bili ni Hrvati ni Srbi, nego potomci starih Rimljana. Oni su imali malo zemljišta oko svoga grada, da bi se s njega mogli prehraniti, pa su se htjeli okoristiti tim neredima i podmetnuli su jednu povelju na ime pokojnog kralja Kolomana. Po njoj bi Koloman bio darovao spljetskom biskupu Krešenciju, osim drugih zemalja, i poljička sela Srinjine, Tugare i Gata, kao i svu desetinu iz Poljica.

Poljičani su, da se obrane od te spljetske grabežljivosti, pozvali u pomoć Kačiće, pa se tako i sami odmetnuli od kralja.

Kada je došao iz Italije za spljetskog biskupa Arnir, koji nije znao da je ta povelja kriva, htio je po svaki način dobiti u svoje ruke ona sela. Došao je tako i na Dubravu. Tu ga dočekao Nikola Kačić i stao mu dokazivati da ta dobra nijesu njegova, a kada mu Arnir ne htio vjerovati, on ga sa svojom rođbinom isprebjao, od čega je istoga dana i umro, a to se dogodilo god. 1180. na 4. kolovoza.

Malo iza toga Kačići su se dali na gusarenje po Jadranskom moru i svakoga su, koga su samo uhvatili, robili i pljenili. To je na njih podiglo veliku viku, pa je i sam Papa god. 1221. poslao svoga poslanika na ove strane, neka nagovori Spljećane i Trogirane da unište Kačiće. Oni su i zaratili na Kačiće i nanijeli im dosta štete, ali ih nijesu mogli uništiti, pa su se Kačići i opet dali na gusarenje. Stoga ih spljetski biskup udari crkovnim prokletstvom, a kralj im Andrija ote sva imanja i tako uništi njihovu moć.

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА
3. Skršenjem moći silnih Kačića Poljičani su ostali bez njihove jake potpore, pa su se sada gledali pomoći sami sobom.

U to je naime doba, pomoću hrvatskoga bana, došao za spljetskog biskupa neki Gunčel, koji je bio prijatelj Hrvatima. K njemu su došla dva moćna Poljičanina, braća Tolen i Vilčeta, i zamolili ga da bi im dopustio da iznova sagrade Ostrog u Kaštelima, koji je sada bio porušen i bez stanovnika, jer njegovi utemeljitelji, koji su bili pradjedovi braće Tolena i Vilčete, nijesu htjeli više u njem stanovati, otkada ga je ugarski i hrvatski kralj bio darovao spljetskim biskupima.

Gunčel im je dopustio, ali su se opirali Spljećani, da se tako ne bi našli među dvije vatre, s jedne strane Poljica a s druge Ostrog.

Uza svu protivnost Spljećana oni su ipak obnovili Ostrog i jako ga utvrđili. Nato su Spljećani pozvali u pomoć svoga kneza Petra, koji je bio u isto vrijeme i gospodar Zahumlja ili današnje Hercegovine. On je došao s velikim brojem pješaka i konjanika te združen sa Spljećanima stao jurišati na Ostrog. Podsjedanje je trajalo više dana, pa su pozvali u pomoć i Trogirane. Napokon sva ta sila više, može se reći, prijevarom nego li junaštвom, predobila je Ostrog, porušila ga do temelja, poubijala staro i mlado, muško i žensko, i napokon raskopala crkvu i grobnice, pa razbacala i kosti mrtvih.

To je strašno rasrdilo Poljičane a naosob Tolena, pa stali da se grozno osvećuju Spljećanima, kojima nije bilo više mira sve do god. 1239, kada je umro Tolen.

4. Uto su nastala tužna vremena. Prodri iz Azije divlji Mongoli, opustošili Ugarsku i prekovelebitsku Hrvatsku, pa se dali u potjeru za nesrećnim kraljem Belom, koji je ispred njih bježao i sklonio se najprije u tvrdi Klis, pa onda u Spljet i Trogir, te su tako prvih dana ožujka 1242. banuli i na ove krajeve i sve uništili i opustošili, što im doprlo ruku.

Beli su se tom zgodom Spljećani nešto zamjerili, dok su ga nasuprot Trogirani lijepo primili i pogostili, pa im je zato ne samo potvrdio sve stare pravice, nego im još, osim drugih zemalja, darovao i Ostrog. Toga je radi, odmah po odlasku Belinu, planuo rat između Spljećana i Trogiranima. Neki ih je pobožni fratar Gerard bio izmirio, ali je mir malo potrajavao, pa

su Spljećani i opet navalili na Trogirane, nu zlom srećom, jer su bili ametom potučeni.

Treba međutim znati da su se Hrvati, netom su prodrili Mongoli u Ugarsku, bili počeli buniti i nastojati oko toga, kako bi se ocijepili od Ugarske i obnovili svoje narodno kraljevstvo. Nijesu se ni sada svi mogli složiti, pa se tako podijelili u dva protivna tabora.

Pobojavajući se Spljećani osvete Trogiranu, koji vjerno pristajahu uz Belu, pozvaše u pomoć sve one, koji su bili protivni Beli, ali i Trogirani isto tako pozvaše u pomoć sve one koji su mu bili vjerni. Trogirane pomagahu Šubiću, Nelipiću i neki drugi hrvatski knezovi, a Spljećane Poljičani, zahumski knez Andrija, bosanski ban Ninoslav te knezovi Brativoj i Vukša.

Spljećani su za dvije sedmice harali trogirske polje, ali tvrdog Trogira ne mogahu osvojiti. Uto i Bela posla s vojskom bana Dionizija da kazni Spljećane i njihove pomagače. Dionizije je 12. srpnja 1244. osvojio Spljet i prisili Spljećane da se izmire s Trogiranima. Mir je bio sklopljen 19. istog srpnja i u njega su bili zauzeti i svi pristaše jedne i druge stranke, osim bana Ninoslava, kneza Andrije i Poljičana, koji se nijesu htjeli pokoriti kralju Beli.

Malo kasnije izmirili su se doduše i Poljičani sa Belom, ali samo prividno i na kratko vrijeme, jer su i opet god. 1259. na njih zaratili Spljećani, Trogirani i primorski hrvatski ban Butko, a to s razloga što nijesu htjeli priznavati kraljevske vlasti.

5. Godine 1282. osvojili su Mlečići Omiš i otok Brač. Da se odbrane od toga novoga neprijatelja, Poljičani pristadoše uz hrvatskoga bana Pavla Šubića i njegove potomke, koji su odvažno ustali na obranu hrvatskih zemalja protiv mletačke grabežljivosti. Poljičani su tako zavoljeli Šubiće, da ih nijesu samo branili protiv svih njihovih neprijatelja, nego i protiv istoga kralja Karla Roberta, koji je god. 1322. bio zarobio Pavlova sina i naslijednika u banskoj časti.

Malo iza toga stali su Poljičani navaljivati i na Spljećane, koji su očijukali s Mlecima, a te navale imale su biti i česte i teške, jer se Spljećani obraćali za pomoć i kraljici Elizabeti, koja im je dne 3. studenoga 1333. izdala zaštitnu povelju.

6. Karla Roberta naslijedio je sin mu Ljudevit Veliki, koji je vodio neprestane ratove da bi opet pod svoje žezlo prikupio sve one zemlje, koje su jednoć pripadale ugarskoj i hrvatskoj kruni. Zaratio se je tako i s Mlecima pa, nadvladavši ih, prisilio ih na mir dne 18. veljače 1358. Tim mirom Mletačka se odreće na korist Ljudevita cijele Dalmacije i tako su pod Ljudevitovu vlast doprla i Poljica.* Ljudevit im tada poslao za upravitelja hrvatskog plemića Jurja Bajčića, a poslije njegove smrti, reklo bi se, da ga je naslijedio drugi hrvatski plemić Juraj Dražojević. Potomci jednoga i drugoga trajno su se nastanili u Poljicima i znatno su, kroz sva kasnija vremena, utjecali na njihovu sudbinu.

7. Iza smrti Ljudevitove nastali su nemiri u kraljevstvu. Tim nemirima okoristio se bosanski kralj Tvrtko i skučio pod svoju vlast Hrvatsku i Dalmaciju. Njemu se, izmiegju prvih, pokorili Klis i Poljica, pa im on izdao zato kraljevske povelje, u kojima je potvrđio sve njihove stare pravice.

Tvrtku se je dugo opirao Spljet, koji je vjerno pristajao uz Ljudevitova nasljednika Sigizmunda. Nu kad mu Sigizmund ne slao pomoći, i on se predao Tvrtku, koji je bio toliko zadovoljan tim pokorenjem, da je uništio obe svoje povelje, što je bio izdao Klišanima i Poljičanima, pa je Splječanima ispunio njihovu davnu želju i darovao im poljičko primorje od Žrnovnice do Cetine, a to se dogodilo god. 1390.

* Tim se nema razumjeti da je cijela Dalmacija sadašnja ostala pod neposrednom vlasti Ljudevitovom, jer Dubrovnik osobitim ugovorom 1358. g. priznavajući zaštitu ugarsku raširi prijašnju svoju slobodu. Primorje i Neretva i kraj oko Dubrovnika do u Boke pripadahu Heregu i kralju Tvrtku. Perast i slobodni Kotor priznaše konačno Ljudevitovu zaštitu 1381. god. uslijed Turinskog mira, pak nakon 4 godine, 1385. god., pristajanjem kraljice ugarske, priznadoše bosansku zaštitu, pak Perast 1400., a Kotor 1420. god. ostade pod mletačkim gospodstvom. Budva iz srpskog gospodstva prijegje u ruke nekog Povreska 1367, pak pod Zetu, napokon pod mletačku vlast.

U redn.

Постанак народне пјесме „Огњана Марија у паклу“. (крај.)

Петар М. Колендић.

Тонови, које сусрећемо у нашој пјесми о Огњаној Марији, тим су објашњени, тек настаје питање, откуда је светитељка код нас добила мало нејасно име — „Огњана Марија“. Дуго се је времена мислило, да је тај назив траг претповјесне славенске митологије, Марију су уз брата јој Громовника Илију схватали као Херу или Деметру према Зевсу,²⁷ јали као Перкунову мајку према Перуну²⁸. Православни дио нашег народа увео је, међу тим, Огњану Марију у списак народних светитеља, слави је 17 јула по староме стилу, кад православна црква светкује великомученицу Марину и пријенос моћи преподобнога Лазара²⁹. Света Марина (код католика Маргарита, 20 јула) докончала је мученичком смрти почетком трећег вијека у пизидској Антиохији. Живој су јој откидали месо и коначно пресудили, да се на огњу спали. У тамници видјела је та светица напаст у обличју змаја, који је огањ сипао, а нетом се је ослободила његових насртја запазила је другог ћавола — претворена у либијског црнца. Преминула је светитељском мирноћом под крвничким мачем³⁰. Трагични конац Марине за рана је ушао у јевропске књижевности. По Инглешкој, Француској и Белгији врло су раширене популарисане приче о њеном страдању, о том чак има и штампаних драмата³¹. У неким легендама о Марини чешће сретамо напомену, да је она ослободила многе душе мука другог свијета, па кад истакнемо учестано поминање њена опћења с духовима загробног живота и нарочито

²⁷ Ђ. Магарашевић, Стражилово 1885, стр. 695-696.

²⁸ Н. Гржетић Гашпићев, О вјери starih Slovjenih prema pravjeri Arijacasa i Prasemita I., Mostar 1900, стр. 48.

²⁹ Ј. Чокор, Μέσαιοςλέκъ вѣтхъ скѣтыхъ, восточно православною церквию прѣднѣемыхъ, Карловци 1860, стр. 31.

³⁰ К. Дукаки, Μέγας συνάξαριστης πάντων τῶν ἀγίων, јул, Атина 1893, стр. 226-235.

³¹ Douhet, Dictionnaire des Légendes du Christianisme (Migne : Troisième et dernière Encyclopédie théologique XIV), Париз 1855, стр. 832-836.

иистицање о гња у свези с њом, чemu налазимо трага и у православној служби овој светици, где се пјева, да је одлетјела на небо ускликнувши: *таке жениште мој желаш, ћи желанија любоња љубици, за тај пољт мој бг и ћи предаћк*³², лако нам је схватити, са шта је народ Огњану Марију смјестио тога дана. У томе је, јамачно, одлучивала и сличност имена (Марија-Марина), као и то, што сви Маријини другови, „огњевити свеци“ нашег народа, падају у највруће годишње доба, мјесеца јула: и Прокопије (9) и Илија (20) и друг им Пантелија (27).

Према народном вјеровању Марија је при подјели светачкога блага добила власт над ватром³³, са шта је — а све под упечатком придјевка „огњана“ — народ код нас и међу „огњевите“ или „огњене“ свеце³⁴, па на њен дан неће око љетине ни муслимани, ни православни да раде³⁵. Кажу, да је светица, ако се тога дана ради, нујна и невесела³⁶, па се боје њене освете. Иначе ступа Марија као заштитница усјева: српском цар-Стјепану, што је у рату на Маџаре попалио поља, осветила се је молбом Створитељу, да му отме царство до „амина“³⁷, а њој је, сјем тога, пало у дио, да ватром казни оне, који раде у недјељу³⁸, нарочито кад у тај дан пада Преображење³⁹ или Илијин

³² Минија, мјесец Јануар, Москва 1885, стр. 139-а. Томе, изгледа, сачуван је траг и у славној молитви крснога имена по неким крајевима код православних: „(Ва славу) свију мученика, који проћоше боси и голи кроз огањ и воду: Ђурђа, Дмитра, Мратиндана, Тодора стратилата и Јована крилате, свију мученика и мученица и Огњене Марије“ (Н. Беговић, Живот и обичаји Срба-Границара, Загреб 1887, стр. 38; исти, Српске народне пјесме из Лике и Баније I, Загреб 1885, стр. 214).

³³ Карадић, цит. дј., стр. 4-7.

³⁴ Н. Беговић, Живот, стр. 30.

³⁵ Босанска Вила 1904, стр. 257; Л. Грећић-Бјелокосић, Из народа и о народу II, Mostar, стр. 30 (Гласник земаљ. музеја 1896, стр. 155); Zbornik za narod. život i običaje Juž. Slavenu V, Zagreb 1900, стр. 278. По Србији неће народ да се на Маријин дан ни купа. У Јелашици код Ниша, на примјер, подране дјевојке тога дана прије зоре и набаце коприве у ријеку, да се момци не би купали. Култ Огњане Марије раширен је и код католика у околини славонског Брода, а њен дан слави и наш народ по Боци и по Далмацији.

³⁶ Босанска Вила 1901, стр. 306.

³⁷ М. С. Милојевић, Песме и обичаји укупног народа српског II, Биоград 1870, стр. 183-186.

³⁸ Карадић, Живот и обичаји народа српскога, Беч 1867, стр. 52.

³⁹ Вила 1867, стр. 62; Ђ. Рајковић, Српске народне песме (женске), Нови Сад 1869. стр. 144.

дан⁴⁰. Једаред се јавља Марија и као љубитељка књиге. Нејаком Лазару, сиротном претенденту на дједовску власт, кад је девет година тамновао, дала је она златну књижицу, из које су га свеци Димитрије и Ђурађ учили читању⁴¹. Марију, коначно, помиње народ салијевајући растопљен куршум над главом особе, која страда од страве. Моле је, да уједно с браћом јој, Громовником Илијом и св. Пантелијом, уништи ватром страву⁴², а гдјегдје православни јутрошњу молитву докончају ријечима: „Свети Илија, св. Пантелија и Огњена Марија, свети Спасе, добри часе, часни крсте и часни посте и сјајни мјесече, св. Саво, српски просвјетитељу и учитељу, научи ме Бога молити, Божју вољу творити и по правди живити“⁴³.

J. Навратил, пишући своје „Slovenske narodne враže in prazne vέge“, нехотично је вјеровао, да Огњана Марија пада 17 јуна⁴⁴, дакле оног дана, кад су у XIX вијеку католици славили Петров дан, са шта је и дошао до погрјешна закључка, да би наша Марија могла бити у свези са светим Петром, о коме Нижемци вјерују, да влада громовима и грмљавином, те на његов дан не воле радити у пољу бојећи се тријеса и непогоде⁴⁵, а Петар се, сјем тога, и код нас јавља гдјекад у свези с ватром⁴⁶. Него власт над ватром добила је Марија, сва је прилика, код нас тек у новије доба, кад јој је народ ту моћ извео из пријевка „огњана“, јер она и није никаково митичко лице — то је једна католичка светица из Белгије, блажена Марија Oigniacensis (Oegniacensis)!

⁴⁰ Босанска Вила 1890, стр. 74.

⁴¹ Г. А. Николић, Српске народне песме из Срема, Лике и Баније, Нови Сад 1889, стр 34-36. У једној варијанти те пјесме мјесто Лазара јавља се дијете Дејан, кога је Исус у тамници научио писмена (Д. С. Караман, Marjanska vila ili sbirka narodnih pjesama skupljenih u Splitu, Спљет 1885, стр. 132-135).

⁴² Грђин-Бјелокосић, Из народа II, стр. 80-81 (Гласник земаљ. музеја 1896, стр. 151).

⁴³ Босанска Вила 1888, стр. 156

⁴⁴ Letopis Matice Slovenske 1890, стр. 115.

⁴⁵ A. Quitzmann, Die heidnische Religion der Baiwaren, Leipzig & Heidelberg 1860, стр. 66 ; K. A. Oberle, Überreste germanischen Heidentums in Cristentum, Baden-Baden 1883, стр. 119.

⁴⁶ И код нас се у очи Петрова дне пале кријеснице и прескаче преко ватре, а према народном вјеровању Петар је при подјели светачкога блага добио на дар велике врућине (Ђ. Рајковић, цит дј., стр. 141).

Кад је та Марија првих година тринестога вијека преминула, описао јој је житије један њен сувременик и познаник, фра Никола, каноник кантрлатског манастира. Сјем других догађаја, који нас овог часа не интересују, описује он тако једну њену занимиву визију. Светитељка је, наиме, свагда вољела душе, што се муче о очистилишту, те је непрестанце молила Господа, да јој јави, је ли јој се мати спасла. Молећи тако једном приликом пред отаром, опази Марија неки мрачни дух уза се. Престрављена обазнала је светица, да јој је то мајчина душа, која јој на питање: „Како ти је на другом свијету?“ признаје, да је излишна свака молитва за њу, јер је осуђена на вјечне муке. Ражалошћена кћи моли у том житију даље матер, да јој јави узрок, са шта сада муке мучи. Старица прича на то, како је живјела тековином од камата и непоштена трговања. Задржавала је и против грижњи савјести туђу својину, и није пазила на Господње заповиједи. Тако је непокајана преминула. Докончавши своје причање, старица по том ненадно ишчезне⁴⁷.

⁴⁷ *Erga animas, quae in purgatorio erant, valde compatiens, super anima matris suae jam defunctae multum solicitabatur in spiritu, sed hoc à carne ut jam patebit. Hanc itaque, propter eleemosynas frequenter in pauperes factas, & propter honestum quemdam vitae modum, quo inter mundanos ipsa quoque mundana vixerat, sperabat quidem posse salvari, sic tamen (quasi) per ignem. Super hoc cum dubia tamen aliquando timeret, quoniam judicia Dei abyssus multa, rogavit Dominum, ut eam certam redderet, in quo scilicet (statu) damnationis salvationis anima matris suae de hoc mundo transisset. Cumque multas in hoc lacrymas funderet, accidit die quadam, ut venerabilis Aegidius Prior de Oignies Missarum solennia ageret, et juxta altare quasi ad pedes Domini Maria sederet. Inter agendum ergo, Ancilla Christi horrore concussa, videt; & ecce sibi tenebrosus quidam spiritus prope consistit. Mox signo Crucis timore fugato, audacter quis hic esset interrogat. Et ille: Ego sum, inquit, mater tua, pro qua postulasti. Cui filia: Quomodo, inquit, tibi est mater? Tunc illa: Male, inquit, nihil me tuae juvare poterunt preces, cum me quidem damnatam perpetuo inferni claustra detineant. Mox filia, elato gravius gemitu, Heu, inquit, mater, quae causa damnationis tuae? Cui illa: Enutrita, inquit, fui et vixi in his quae per usuras et injusta mercimonia aequisita fuerant; conscientia mali, oblata restitui non animadverti quidquid contra dei praecepta fuisset, sed tortuosas mundi vias ingressa, indignum misera duxi progenitorum meorum vestigia declinare. Non poenitui in his: sed infructuosam vitam morte commutans, à futura secula vita deperii. Haec dicens repente disparuit (Боландисте, Acta Sanctorum Junii IV, Антверпен 1707, стр. 670-671).*

Занимиво је напоменути, да је Марија још једном приликом имала врло сличну визију. Била је, тако прича њен сувременик Jakob de Vitriaco (Vitry), на самртном часу једне своје другарице, где је молитвама успјела разагнati аnђеле tmine, који су се купили на растанку душе од тијела. Позније је на Петров дан молила Марија за душу те преминуле другарице, силно жељећи знати, где се она налази. Одједаред прикаже јој апостол Петар душу те пријатељице у очистилишту и објасни јој све муке и узроке патња страдалника⁴⁸.

Та два догађаја из живота белгијске светице били су као наручени „изгледи“ за проповиједи. Замислите часом мисионаре Дивковићeve и Маргитићeve школе или стране проповједнике Кашићeva и Белина (Della Bella) кова, те ће вам бити јасно, како је име⁴⁹ те светице и то њено виђење продрло у народ, нарочито кад уз то напоменемо, да је г. 1608 готово цио католички свијет црквеним поменима, прославио пријенос Маријиних моћи.

Огњана Марија црногорског пјевача у ствари је, dakle, проповијед о једној белгијској светици и њену походу по страдалишту душа на другом свијету, три пуна вијека, можда, иза како је с отара ушла у народ, који је и њу искитио отприје познатим тоновима из апокрифа, угођених према схватању наших првих књижевника монашкога чина !

⁴⁸ ... beatissimus Petrus Apostolus ostendit ei amimam illam dieris Purgatorii poenis affectam, simulque & poenas ipsas, & poenarum causas ei indicauit. Magno cruciabatur ardore, quod mundum & seculi voluptates nimis ardenter amasset. Interdu(m) etiam acerrimo affligebatur frigore, quod pigra & deses fuisset ad bona agenda, tum uel maxime, quod liberos & familiam suam admodum negligenter correxiset. Siti etiam misera(n)dum in modum torquebatur, quod uespes superfluas habuisset, ualde affligebatur (L. Surius Carthusianus, De vitis sanctorum III, Млеци 1581, стр. 241; Боландисте, цит. дж., стр. 650).

⁴⁹ Наша Марија обично код нас носи пријевак „Огњена“, док јој је у Црној Гори име „Огњана“, а тај назив нај боље одговара светитељчину пријевку „Oigniacensis“. Не треба, сјем тога, изгубити из вида ни то, да и у самом називу „Oigniacensis“ имамо, ослањајући се dakako на погријешену етимологију, трага главној карактеристици Маријиној: њеној власти над ватром (*ignis*).

ZGODE I NEZGODE.

(nastavak)

Piše † prof. Luka Zore.

uredio A. Vučetić.

VI.

Antun bješe uzor domaćin, nije ni pušio otkad su ga liječnici od toga odvratili radi oči, a nije išao ni u kafane ni u krčme, nego nedjeljom i svecem išao bi u crkvu a po podne šetao, ako je bilo lijepo vrijeme. On bješe u velike pobožan te se isповijedao i pričešćivao nekoliko putâ na godinu a na dan sv. Antuna pošao bi bosonog do manastira franjevačkoga i tu bi ovršio svoje duhovne dužnosti. Žena mu Mare bješe i ona pobožna žena, te je Luko Mali rastao u pobožnoj okolini, dapače naginjao na mističnost, jer mu se često prividalo, valja da je sanjao obnoć, što je čuo pripovijedat, da vidi duh koga pokojnika i da se s njim razgovara i sluša mu želje. Nije čuda da je neprestano išao u crkvu, služio oko otara, pjevalo epistole i misu i naklonjen bio svešteničkom zvanju.

U to smrt stare Pile potrese Luka Maloga, jer ga je ona babovala malena, a i odrasla njegovala, pa se on spominjaše, kad bi ga na skutu *tindirikala* i pjevala:

Tindiri, tindiri, moj Martin!
Ljepša Pulja neg' Jakin,
U Jakinu bobica,
A u Pulji šenica.

Ele sad je bilo šire u Antunovoj kući, a bila je i potreba, jer su djeca dorasla, a kuća malena i tjesna.

Stariji brat Pero naginjao je na more i za to ga otac stavi u Antuna Casilari da uči nautiku, a kasnije pošlje na Vragolovčevu škuni u Crno more; no brzo se uvidje da Pero nije bio za more, jer mu je udilo, i poboljevalo je, za to se na povratak iz Crnoga mora on iskrea i ostade doma. Bavio se domaćim poslovima i ekonomijom, dok postade gazda nakupivši baštinâ i carinâ, odašta i sad lijepo živi.

No prije nego zaglavim ovo koljence, na ino mi se ne može a da ne spomenem, kako je Pero poslije očeve smrti kao naj stariji brat zauzeo mjesto oca i brinuo se za nedoraslu braću.

VII.

Za vrijeme Dubrovačke republike, a i kasnije tako je ostalo, dvije su samo karijere bile otvorene sinovima puka, koji nijesu ostajali na svojoj zemlji kao seljaci težaci, a to je pomorstvo i sveštenstvo. Naš Antun odredi starijega sina na more, a to smo već kazali, a mladega Luka, videći njegovu naklonost, uputi u sveštenike.

Luko Mali bješe svršio pučku školu u Cavtat; počeo je u Cvijeta Vojnovića, kako se kazalo, a kad ovaj bi premješten, dode Mihočević i s njim svrši. Kad svrši školu u njega, otac ga stavi u paroha Dum Antuna Ramadana, u koga ponovi i utvrdi što je naučio u javnoj pučkoj školi, pa ode s parohom u grad na ispit IV. klase pučke škole glavne, kako je onda bila uredba, i vrati se veseo u Cavtat, pa nastavi učenje u paroha, koji ga uputi nešto u lat. jeziku, no već 1857 ode mali Luko s ocem u grad, podjaci (postane klerikom i obuče svešteničko odijelo) i upiše se u I. r. gimnazija. No bješe na muci, jer ne znadijaše talijanski, a talijanski bješe nastavni jezik u gimn., i zvanični u sjemeništu, jer oba zavoda bjehu u rukama Jezuitā talijanaca. Koliko je puta bio Luko Mali ukoren i kažnen, što bi se s drugovima prirodno razgovarao naški! Ta neprirodnost otvorio oči malomu djaku, i za rana poče da narodnjem duhom diše i da svoj materinski jezik ljubi po onoj *nitimur in vetitum semper cupimusque negata*. Luko je Mali učio dobro, svake godine imao je izvrsne ocjene, a jednom u VI. r. i medalju u javnoj crkvi. Taj premije sastojao se u srebrnoj medalji, koju bi djaku priboli na prsi. To je bilo svečano izvršeno, jer kad bi gromki glas oca Rizzardini zabučao:

In oratione latina tulit premium

N. N.

onda bi zasvirala muzika, a jedan od uglednih zvanica, episkop ili politički glavar, pribi bi učeniku, koji bi pristupio, medalju na prsi, pa bi se tad izmakao i popeo na podac uzdignut, da ga vidi svijet okupljen u crkvi, a i on sam, da se

bani. Ovo je bilo po staroj pedagogiji stramputica u odgajanju, jer nijesu imali pred očima onu Ćiceronovu: *Non scholae sed vitae discimus*, nego su upućivali djecu da uče radi pohvalâ i nadarja. To je bilo u svim napucima pedagoškim, te se to izvrtalo u licemjernost, jer djaci te su se tim napucima podmetali radeći jedno a misleći drugo, rasli su pretvorni, ako se kasnije nijesu otresli tijeh porokâ. Jezuvite su bili njegda vrijedni nastavnici, ali ostadoše konservativni i ne idahu sustopice za napretkom naukâ, i to velim u opće, jer izuzetaka je bilo. (I Kitaj bješe negda prosvijetljen, ali je zastao, jer ga je divlji Japan pretekao). — To je Luko i okušao na sebi, jer kad je svršio gimnaziju i ispit zrelosti izvrsno, ode u Beč i posveti se filologiji. Kad se je sastajao s profesorima, ovi po odgovorima razumješe, da je krivo upućen, te kad vidješe tekste na kojim je učio u gimn. Dubrovačkom, naježiše se videći u njima zastajanje u nauci, i narediše kandidatu Luku moderne tekste. Ovo napominjem da iskoči prava istina o nastavi Jezuvickoj, koja kad je u Dubrovniku i u Feldkirchu u Voralbergu god. 1868. nestala, nije samo prestala, što Jezuvite nijesu htjeli podvrći se ispitu i u opće zakonima, nego i za to što nijesu njihove unutrnje ustanove i novicijati bili dorasli da sprave svoje kandidate po duhu vremena i napretka u nauci.

Luko djak hvalio se u opće na Jezuvite, jer su ga lijepo gledali, ali im nije mogao oprostit, što su ga u svakoj prilici odbijali i odvraćali od narodne ideje i svoga jezika, pa ga i kaznili za to. On se spominje da jednom s drugovima ode u štionicu, koja u svom statutu pripuštaše u svoje prostorije djake VII. i VIII. r. Kad to obaznaše Jezuvite, kazniše krivce bez šetnje, a na trpezi bez vina i pečenke.

VIII.

Svake godine djak Luko provođaše dva mjeseca ferija, Septembar i Oktobar, u Cavtatu kod svojih roditeljâ. Jedne godine, a to bi g. 1861, kad iđaše kući u lađi popodne skupa sa djakom Ivom, a bješe i Konavljana u lađi, pade riječ na politiku. I tu djak Luko poče da govori o narodnosti, o jeziku, i osuđivaše tamničenja i proganjanja Cavtačana zbog potonjih

izbora. Pokajao se za to svoje razgлагolanje, jer vlast politička u Cavtatu obazna za to, i djak Luko trebalo je da ide na preturu i da se tu pravda i izgovara. Odbijeno mu je na godine, ali već od tada djak Luko upisan je u knjigu crnijem slovima, što je ostalo i popunjavalo se za cijelog njegova vijeka.

A što su bila ta progostva u Cavtat? Godine 1861. proglašen je u Austriji ustav i urečeni prvi izbori za Dalmatinski sabor. U Cavtatu bješe pretur (sudac i politička vlast, onda još nerazriješeno) njeki Agazzi, a pristav mu i pomoćnik zloglasni Matković. Burokratska vladavina Dalmatinska proglaši za kandidata u Konavlima pretura Agazzi. On imadaše pristaša, koji su stojali uz vladu, ali većina cijele općine oprije se, a oporbi na čelu bi Đuro Vragolov, trgovac u Cavtat.

Na dan izbora dođu Konavljani pod barjacima u Cavtat. Neka sela pod narodnom trobojnicom predvodena od mladoga popa Gavranića. Svi gotovo popovi u općini, počinjući od Ramadana u Cavtat, spadahu narodnoj stranci; neki mirovahu, a jedan Barabić u Čilipima bijaše vatren pristaša pretura, a on bješe okretan, obrtan i tegljaše na mjerilima za deset. Ele žestoka borba u izborima, ali podleže vladina stranka i bjehu izabrani birani birači, koji su kasnije glasovali za popa Pulića, Dubrovčanina, te je osvijetlao u saboru i u životu sebi cbraz i otadžbini.

No za vrijeme izborâ razdragani duhovi skinuše sa koplja ispred općine carsku zastavu i nataknuše narodnu trobojnicu, isprebijaše sindika Iva B. vladina pristašu, boriše se proti nepravdama komisije, u kojoj je sidio Agazzi i vladao izborima.

Pop Ramadan, pošto je glasovao, ostade silom u zbornici, dok ne izadu i drugi, koji nijesu imali pravo da tu ostanu; pa pošto je i on, a i miljenici vladinog komesara izašli iz zbornice, Konavljani ih dočekaju i po riječi Ramadanovoj, koji idaše za B. i ukaže ovoga puku uzvikom: Evo čovjeka, čibucima ga izlemaju i govore da je od batâ kasnije i umro.

MIHO PRACAT * * * * *****naj veći dubrovački bogataš i dobrotvor.

piše A. Vučetić.

Miho Pracat, ako sudimo po podacima njegova testamenta, umro je u Dubrovniku kao milionar i postao naj veći dubrovački dobrotvor, i pravom je zaslužio da mu republika podigne spomenik u sred kneževskog dvora da za vijekove odvoji kao naj zaslужniji Dubrovčanin u tisuću godina otkada postajaše republika, koja mu također odredi za vijeće godišnju pomen misu. Stoga držimo da je zgodno da ove godine, kad se dne 20. jula navršila tristota obljetnica njegove smrti, iznesemo štогод o njegovu životu i njegovim zaslugama za dubrovačku otadžbinu, pošto smo u 1. 2. 3. i 5. broju ove godine „Srda“ donijeli prvu vijest o istoj obljetnici i njegov testamenat.

*

Miho Pracat, uprav Prazzati, jer se tako on sam više puta piše u svom testamentu, rodio se na Lopudu XVI. vijeka. Onda je ovo ostrvo bilo bogato, jer su Lopudani pomorskom trgovinom i svojom trgovackom flotom sticali bogatstvo po svijetu, nadasve po južnoj Italiji i uopće po zemljama španjolske krune; zlatarski zanat bio je na Lopudu u cvijetu, te još danas opстојi ime ulice, koja se zove „Zlatarska“, a ime „Getnja“ što još ima druga ulica, dade slutiti da su u ono doba dubrovačkog bogatstva, kad je bilo mnogo Žudebla, oni dolazili i na Lopud, jer riječ „getnja“ bila bi postala od italijanske *ghetto*, što znači četvrt, gdje stanuju Žudele.

*

Dominikanac Razzi, koji je živio u Dubrovniku, kad je Pracat već bio nastanjen u ovom gradu iza dugotrajnog boravka u inozemstvu, opisuje nam Lopud u ono vrijeme i kaže

da je naj ljepši dio ovog ostrva onaj, koji je okrenut zapadu, jer je naj napućeniji i naj više ukrašen sadovima, palačama, veoma plemenitim zgradama, ima dva manastira, dominikanski i franjevački a između njih je crkva Krstova (sv. Križa), koju je iz temelja podigao Miho Pracat, čovjek plemenite duše i koji ima, kako kaže, sto tisuća škuda i brodova a ne imajući poroda želi da se Lopud podigne na biskupiju, i zato nudi da će odrediti tri stotine škuda na godinu biskupu lopudskome. Ali kaže da se još nije izvršila njegova želja eda se ne bi raskomadala dubrovačka mitropolija. Ova se želja Pracatova nije za njegova života nigda ostvarila i možebit da je sam zapustio. Razzi slavi Pracata, što se brinuo da se lijepo vrši služba božja u Krstu, što neprestano osloboduje robe od ruka nevjerničkih svojim novcem i dijeli mnogo milostinje podražavajući pokojnog Skočibuha, ali primjećuje da je dočekao višu starost od njega. Razzi navodi da na Lopudu ima oko 30 crkava i kapela, ali da je naj znamenitija od svih Gospa od Šunja (italijanski: *Biscione*), tako nazvana, jer velika zmija (ital. *biscione*) bješe proždrala do pasa sinčića inostranog plemića (Visconti), koji se bješe nastanio na Lopudu. Ali otac, kad pridode, zavjetova ga Gospo, te zmija izbaciti dјete zdravo. Tada plemić sagradi gospu od Šunja, sa Velikom Gospom na velikom otaru i dvanaest apostola, sa mnogim slikama i nakitim. Ona postade poklonička crkva za pomorce, bješe bogata i imadaše u vrijeme Razzia sedamdeset kaleža. On je to video 1588. godine, 19 godina prije smrti Pracatove. U njoj je Pracat imao svoj otar, jer u testamentu govori: *altare nostro* (naš otar). I Pracat je doprinio poljepšanju Lopuda ne samo gradnjom Krsta nego i gradnjom nove kuće na Igalu, poviše spremišta, koja su prije bila Kabožina, kako što mu je i djed zgradio jednu kuću a i otac jednu, i što je po svoj prilici uredio drugo deset kuća, koje su bile njegove na Lopudu. Tada će po svoj prilici Lopud bit imao više stanovnika nosada, kad ima samo 508.

*

Kad se rodio Miho Pracat, ne zna se, ali Razzi, koji je počeo pisati svoju: *La storia di Ravgia* oko 1588. god. a do-

štampao je 1595. g., piše da drži da je Pracat stariji (*più grave d' anni* = više opterećen godinama) od Skočibuhe, o kojemu kaže da je umro u Dubrovniku 26. dečembra 1588., kad mu je bilo 54 godine. Skočibuha dakle bio bi se rodio 1534. godine. Kad bi se uzelo da je Pracat bio stariji od njega 12 godina, Pracat bi se bio rodio 1522.

Sam pako Miho Pracat 15 mjeseca prije svoje smrti kaže u 5. prilošku svog testamenta da je zdrav dušom i tijelom, ali da je *aggravato dagli anni* (pritisnut godinama). Da je dakle Skočibuha bio živ, kad je umro Pracat, bilo bi mu malo više od 70 godina, a 15 mjeseca prije, kad Pracat kaže da je pritisnut godinama, Skočibusi ne bi bilo više od 69 godina; u toj dobi čovjeku sved zdravu, kao Pracatu, (jer je bolovao samo prije smrti, te god. 1596, 1598, 1601, 1602 i 1606, kad je napisao testamenat i priloške, sved je izričito kazivao da je zdrav tijelom a nadasve 1596. god., kad u testamentu naređuje da se iza smrti proda njegova trgovina, znači da je trgovac bio još pun snage), teško se može kazati da je zdrav čovjek pritisnut, opterećen godinama, kad mu je 69 godina. Tada dakle Miho Pracat ima bit bio stariji, jer sam Razzi kaže da mu se Miho Pracat čini više opterećen godinama nego Skočibuha. Mihu Pracatu ima bit bilo oko 80. godina, ili još više kad je umro. Po tim računima dakle Pracat bio bi se rodio 1527. godine, a da je umro u 85. godini života, bio bi se rodio 1522., ali bi tada bio 12 godina stariji (*più grave d' anni*) od Skočibuhe. Može se dakle ustanoviti približno da se Miho Pracat rodio oko 1522.

Godinu njegova rođenja treba nam nagadati, jer parohijalne knjige o kretanju pučanstva na Lopudu počiju tek iza smrti Pracatove, 1615. godine. Po ovome nagadanju, kad se 1556. Karlo I. (V.) odrekao vlade, Mihu Pracatu bilo je tek 34 god.

Otkle to ime Prazzati ne znamo, ali znamo da ga Dubrovčani zovu Pracat.

*

Ako ne znamo tačno, kad se rodio Pracat, nego nagadamo, znamo za neke članove njegove porodice; na to nas upućuje njegov testamenat i testamenat njegova strica Diva,

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА
који је од 19. јуна 1569. Тако смо по njima могли сastaviti ovu genealošku tablicu :

Pasko Pracat, djed Mihov

Pavao Pracat, otac Mihov	Divo Pracat † 1569, oženjen za Niku	Paolina Pracat
Miho Pracat	Pasko Pracat	
1. žena: <i>kćí Toma Brailona</i> sa Šipana	oženjen prije 1559. g.	
2. žena: <i>Vica s Lopuda</i>		

Pasko Pracat bio je dakle djed Mihov i имао је троје деце, два сина Пава и Ђива и једну кћер Павлу. Павао био је отац Михов а Диво стриц, који је имао сина Паска, већ прије смрти оčeве 1569. год. оженјена. Он је живио с родитељима и речи да није ни изdaleka налиčio на родака Миха. Михо је пако имао своје робднице не само на Лопуду, него и на Каламоти, јер је споминje више пута у свом тестаменту; тако исто имала му је и прва жена робднице на Шипану, коју такође споминje у истому. Од службеница у својој кући Михо споминje Мару, која се била удала за Ивана Радова, ковача, па остала удовицом. Тако исто у кући његова стрица Ђива била је Марта Петра Ивановића из Мравинја, па се удала за Матку Николића у Трстенику.

*

О Мihu Pracatu pripovijedaju da mu je otac bio kmet vlastoske porodice Đordića, koja se pobrine da Miho nauči štogod, pa da podje na more u svijet. Ako je i istinito ovo pripovijedanje, znamo po testamentu Mihovu da mu otac i djed nijesu bili bez ništa, jer je djed sagradio jednu kuću a otac drugu, obe na zemljisu pok. Andrije Frana Sorga. Kad je Miho pošao u svijet, pripovijedaju da se dva puta vratio kući, kako no se ono kaže, gô i bos, te kad je jednom stao zlovoljan na igalu bez ikakve nade u bolju budućnost, dade mu se pogledati na guštericu, koja se penjala uz zid, dva puta bila pala, a treći se put sretno popela. Osokoljen tim primjerom odluči da i on pokuša po treći put sreću i opet podje u svijet i obogati se. Ali ovo što se pripovijeda o gušterici obzirom na

Pracata, drugi sjeverni narod pripovijeda slično o mrvu. Miho se dade na pomorstvo i trgovinu i steče više broda. On je trgovao žitom i služio je žitom Španju, kad je ondje bio glad i tako steče mnoga novaca i pripovijedaju da ga kralj španjolski (i car njemački) Karlo I. (V.) jednom zapita da mu kaže koju nagradu želi za svoje zasluge. On mu odgovori da je već bogat da traži blaga, da je kralj svojih karaka (broda) da želi časti, i da je građanin dubrovački da želi titula, te nadostavi: Kao znak Vaše milosti, darujte mi taj ručnik (ubrus). Karlo se uprav tada bričio i dade mu ubrus, koji se čuva na Lopudu. Kad se Karlo 1556. g. odrekao vlaste, Pracatu nije bilo više od 34 godine po našemu računu. Ako je dakle ovo istina, on se vrlo rano obogatio.

*

Istinito je pak da se Pracat već 1569. god. bio vratio u svoju milu otadžbinu u Dubrovnik i da je živio sve do svoje smrti u Dubrovniku, ili na Lopudu. Ali za stalno glavno mu je stanovanje bilo u Dubrovniku, jer je ovdje držao svoje trgovачke knjige i svoje blagajne a stanovao je u svojoj vlastitoj kući u Pucićevoj ulici pod gimnazijem blizu crkvice sv. Vida. Ta je kuća sad razvalina, a propala je u velikoj trešnji 1667. god. Tu je kuću on bez sumnje kupio, kao što je bio kupio i kuću na Prijekome, u Tri Crkve i kuću sa sadom u Gružu na Škaru. Da je od 1569. godine do svoje smrti bio u Dubrovniku, dokazano je bilješkama na testamentu strica mu Điva u dubrovačkoj kancelariji (arhivu), jer je u njoj glavom vršio svake godine isplate naredene od strica svojim testamentom. Ovo ipak ne isključuje da nije u ovo vrijeme od 1569. g., dakle u 37 godina, polazio po svijetu, nadasve u Napulj, u Rim i u Genovu, gdje je imao mnogo glavnoga, te možebit i u Španju, ali središte njegove djelatnosti od 1569. bio je Dubrovnik, a otada nije stajao besposlen, jer kad je 17. aprila 1596. god. napisao testamenat, naredio je da se njegove trgovine iza smrti mu imadu prodati; to je dokaz da je trgovao dajbudi do jedanaest godina prije smrti.

*

Još dok življaše bješe dobrotvorom po svjedočanstvu Razzieu, jer je otkupljao robe i pomagao siromašne. Svoje bogatstvo ulagao je u građenje i kupovanje kuća i baština, kao što je bila baština u Dolima, o kojoj izričito u testamentu kaže da je kupio; dobavljaо je brodove i ulagao punog novca u Genovi, Rimu i Napulju; davao je u najam novce na zaloge od zlata i srebra, te je te zaloge držao u jednom sanduku, davao je u zajam novaca svojim kmetima i drugim obiteljima, kao što su bile Facende. Imao je u Dubrovniku više nego jednu kasu ili blagajnu i u njima je bio znatan iznos novaca (*buona somma di danaro*), kako kaže u 5. prilošku 19. aprila 1606. i naređuje da se od tog novca plati sve što je zaviještao, a ostalo što preostane, da se upotrebi za oslobođenje robova.

On je vrlo dobro upravljaо svojim imanjem i njegovu vrlinu kao pametna i poštena upravnika priznao je za vijeke njegov stric Đivo u svom testamentu, jer ga je ostavio da mu upravlja sinom Paskom i njegovim imanjem. Đivo, kako smo vidjeli, imao je sina koji je kao oženjen živio još s ocem i s majkom Nikom. Otar ostavi sve ženi Niki da uživa do smrti uz dužnost da hrani sina i nevjestu, ako je budu slušali. Iza njene smrti imao je postati sin Pasko gospodarem svega. Ali ostavi kao upravnika svih dobara sinovea Miha naredbom, da od njih zgradi brod rođaku Pasku, ako bude sposoban da ga zapovijeda; inače da mu dade tisuću škuda da trguje uz dužnost da pokaže Mihu račun za svako putovanje; ako i za to ne bi bio sposoban, da mu kupi nepokretnina na uživanje. Ako bi Pasko umro bez djece, imao je sve naslijediti Miho; ako bi pako i on umro bez djece, imalo se sve prodati u dobrotvorne svrhe; ali Miho imao je upravljati u svakom slučaju. Nasuprot svojoj sestri Pavli ne ostavi nego pet škuda. I Miho je upravljaо lično tim dobrima sve do dvije, tri godine prije svoje smrti, jer posljednja kancelarijska bilješka na testamentu stričevu svjedoči da je Miho nešto isplatio 1604. godine na vršenje testamenta.

*

Na moru su mu brodovi imali nesreća. Jednu navodi A. L. u br. 127. od 27. jula ove godine u „Pr. Crv. Hrvatskoj“

vadeći je iz knjige *Diversi di Stagno*, sada u arhivu dubrovačkom a druga je napomenuta u samom testamentu.

Godine 1564. imao je brod (nave), koji se zvao *S. M. de Bison* a zapovijedao je *Giovanni de Vido* (Ivan Vidojev) kao patrun. Ovaj brod odjedri 25. decembra 1564., na Božić, kreat pšenice i ječma, iz Manfredonije u Italiji prema Dubrovniku put Napulja, da tu proda ili iskrea žito. Izvan Brindiza stiže ga oluja i stjera na arbanašku obalu. Ivan Vidojev htjede da se spasi u *San Giovanni di Medua*. Kad bješe 6 milja od kraja, oluja mu prelomi velike penune (priječnice) jedra; tada pokuša da uljeze u Budvu kraj Bara u Srbiji (*Schiavonia*); ali ga vjetar prisili da ide u pučinu, te vjetar i more kad se iza ponosi užeže još strašniji, podere mu i raznese sva jedra i prelomi priječnice (penune) srednjega (jedra); pšenica se i ječam prosuše na stranu; golemi valovi morski udarahu na brod i izlijevahu se u nutrinu broda. Brod, momci i teret bjehu u strašnoj opasnosti, ne preostajaše drugo, no bacati pšenici i ječam u more i voziti se niz vjetar. Tako ih oluja donese u Stonski kono. Tada se patrun Ivan Vidojev 2. januara 1565. stigavši u Ston, predstavi stonskom knezu, Nikši Diva Palmotića, i njegovim časnicima da im javi i dokaže štetu od oluje navodeći kao svjedočke mornare Marka Nikolina, Andriju Nikolina, Luku Nikolina i Đorda Nikolina.

Druga nesreća bješe mnogo kasnije, možebit 1600. g. sa brodom (nave) Pracatovim, koji se zvao *S. Giovanni Battista*, koji je već 1596. godine bio pod patrunom Đurom Petra Balaka. Taj brod nije bio samo Pracatov, jer su i drugi imali sudjela u njemu. Ovaj se brod raspade na Lopudu po svoj prilici 1600. godine. To spominje Pracat u svom drugom prilošku od 6. februara 1601. godine i naređuje patrunu da uredi i prodade imovinu ovog broda i razdijeli je između dionika i da uknjiži sve u knjigu *E*. Po ovoj naredbi i po datumu njenu razumije se da se nesreća ima biti dogodila malo vremena prije toga, tijekom 1600. godine.

Ove dvije nesreće Pracat jamačno nije vele osjetio, jer je već četiri godine iza prve i mnoga godina prije druge bio nastanjen u Dubrovniku kao bogataš.

Iz njegova testamenta možemo dobiti neki, ako i nejasni pregled njegove radnje. U kući u gradu kod sv. Vida, gdje je stanovao i umro, bila mu je poslovница i pisarna. U kući držao više kasa sa noveima; između kasa bio je i sanduk od orahovine, koji on zove *cassetta di noghera* ili *cassa di noghera*. U pisarni (*scrittoio*) je Pracat držao glavnu knjigu, koju zove *libro ordinario*. U nju je pisao sve obveznice što je imao u Genovi, Napulju i Rimu, iskaze gotova novca, zaloge koji nisu bili pisani u osobitoj knjižici, iznose dužnika, kao Facende, svoje dugove i to sve na *partite*. Ta je knjiga imala i svoj dnevnik, *giornale*. Držao je osobitu knjižicu za neke zaloge u zlatu i srebru, što je sve stalo u sanduku od orahovine, i drugu osobitu knjižicu za dugove kmetova. Osim toga za vjeresije ili obveznice u Napulju imao je pogodbe i svjedodžbe, koje su stale kao i zalozi u sanduku od orahovine.

Imao je napose knjigu *E* za brod koji se raspao na Lopudu. Tu su se bilježile vjeresije, *conti correnti* i ostalo za brod.

Glavna knjiga, ili *libro ordinario*, stala je u pisarni.

Imao je bez sumnje i drugih knjiga, jer više puta kaže *nel mio libro*, što se može razumjeti za glavnu knjigu, ali kadgod možebit da je razumijevao drugu, toliko više što jednom kaže da su njegove napuljske vjeresije pisane u njegovim knjigama.

Kako se vidi, on se bavio upravom svojeg imanja sve do pred svoju smrt, jer on napominje svoje knjige i u prilošcima.

Četrnaesti jula.

Béranger 1829. god. u tamnici La Force.

Sužnju meni, uspomeno, puna ti si čara! Bijah posve mlad, vikahu: Osvetimo se! Na Bastilu, na oružje, brzo na oružje! Trgovci, građani, zanatlije, trčahu svi. Ja vidim da blijede i mati i žena i kći; top grmi na pozive bubnja. Pobjeda narodu, Bastila je uzeta! Lijepo sunce proslavi taj veliki dan, proslavi taj veliki dan.

Djeca, starci, bogataši i siromasi, grle se svi; žene pričaju koješta; junaku opsjede, vojniku odjevenu u modru, koji prolazi, tapsaju i viču: Živio! Ime kraljevo stiže mi do uši, La Fayette spominju srdačno. Francuska je slobodna, a moj se razum probuduje. Lijepo sunce proslavi taj veliki dan, proslavi taj veliki dan.

Sutradan starac učen i ozbiljan odvede me na ogromne razvaline. »Sinko moj, reče on, ovdje je samosilje dušilo sve »žalbe naroda sužnja; ali da bude mjesta množini uznikâ pot- »kopa svaki turanj, tako da se pod prvjem udarom stara »zgrada sruši. Lijepo sunce proslavi taj veliki dan, proslavi »taj veliki dan.

»Sloboda, stara i sveta buntovnica, sine moj, oboružana »gvoždima našijeh predaka, na svoju slavu u ovu zagradu po- »zivlje jednakost, koja se s neba vraća. Tijeh dvijû sestara »grom puca i palî; to je Mirabeau koji grmi proti dvoru; njegov »nam glas viče: Još jednu Bastilu! Lijepo sunce proslavi taj »veliki dan, proslavi taj veliki dan.

»Gdje mi sijemo, svaki narod žanje. Na glas našijeh ra- »sprâ, već dvadeset kraljeva, zebnjom podižu ruku k svojoj »kruni, a njihovi podanici potajno i oprezno o nama govore. »Ovdje se otvara plodna era ljudskijeh pravâ i izvršice opho- »dnju zemaljske kruglje. Na ovijem razvalinama, Bog stvara »novi svijet. Lijepo sunce proslavi taj veliki dan, proslavi taj »veliki dan.«

Tijeh starčevijeh poukâ drijemaše uspomena u mome srcu; ali, nakon četrdeset godina, ja iza brave vidim opet četrnaesti jula. Slobodo! moj glas, koji bi htjeli da uduše, priča nanovo tvoju slavu zidovima ovog boravka. Na moje gvozdene rešetke zora se posmjejuje. Lijepo sunce slavi još taj veliki dan, slavi još taj veliki dan.

БИЉЕШКЕ — BILJEŠKE

Књижевност и Умјетност. - Književ. i Umjet.

Jedno pismo Meda Pucića. U zagrebačkoj univerzitetskoj biblioteci, u prepisci Stanka Vraza ima jedno pismo Meda Pucića. Za one koji budu iserpnije proučavali pesnika, čija je 25-godišnjica skoro proslavljenja, to pismo može korisno poslužiti. Ono glasi:

An

Stanko Vraz

in Agram.

Gospodine!

Ako tako dugo čekaste odgovor moj na preljubljeni vas list 17 travnja, ne mojte si mislit da to moja bijaše krvina; onaj list dodje do Beča baš isti dan kad iz Beča otidjoh i put Italije s' uputih, kud me poslovi posebni zvahu. To nenadno moje odlaženje iz Beča bit će uzrok da *Antologia** malo kasnije na sviet izadjie i sa svim da

* *Antologia*, koju pisac napominje, izašla je u Beču iste godine i sadrži ukusom probrate pjesme dubrovačkih pisaca iz XVI. i XVII. v. Pucić nadodao je pred pjesmama kratke biografije pojedinih pisaca. Pisao je u „Favilla“, tršćanskem listu, o Gundulićevom „Osmanu“, koji mu je bio mila lektira i dugo se vremena nosio mišiju da ga prevede na talijanski i ako su otprije bila već štampana dva prijevoda talijanska (Jaksićev i M. A. Vidovićev). S Vrazom se Medo upoznao u Zagrebu i saradivao u „Kolu“ i još otprije pisao u „Pokretu“ i u „Katoličkom Listu“ u ono doba. Pisao je i u „Antologia Italiana“ 1863. g. A sam je pjevao i talijanski. U „Epidauritano“ ima više njegovih pjesama. *Kol.*

ja ne mogu već na korektā pomnji, ipak sam ju priporučio varlomu jednomu mladiću Slavoneu g. Pejačeviću koj će kako se nadam dosta pomjivo izčistit ju. Takodjer (!) nijemi već na vrieme promjenut naslov knjige kako vi mislite; ali što se tiče narodnih pjesamah ja sam bio već i sam propislio ne izdati ih zajedno s' Dubrovačkijeh. Iz parva cjenio sam da stavit uporeda proste narodne pjesme i umne dubrovačke moglo bi služit za ukazat jednjem pogledom cjelo nase knjževstvo sastavljajućečega najviše tih dvijuž živaljah; ali poslije toliku gomilu narodnih pjesamah kaupih da već bi njih samih cjela knjiga sastala a s' druge strane tako trudno mi se činjaše moći ih dostoјno razredit krontoetnologički da već tu misao za sad ostavim sasvime.

Što se pak tiče knjige u pomoć Dubrovčana, moja nije bila nego samo *idea*; a g. Kuretić mislio je za ostalo; kakovih je pisaoa dobavio i komu se preporučio, ja neznam, zato ne mogu nikako taj predmet izjasniti. Imala se u Beču jedna Akademija dat za iste nevoljnike, no već eto je mjesec dana da od Beča otidjoh a nijemi nedač glas o tega stigio. Rječih svudar ima dosta a dela, bogme malo, i kako u velikih tako i u malih stvari. Ne bi htio da i jedno i drugo bude još na istomu, ali strah me je.

Da sam znao, oli da mi je tkogodj rekao kako mi vi pišete, da bi vam bilo drago imat za Kola kakav moj

sastavak bio bih stogod napisao; bio bi vam ga poslao, no ni o temu g. Kuretić ne reče mi ništa nigda. No ono što do sad nijesam učinio učinju unaprijeđa i sasvime da moje zabave i život moj svegj veće od kniževstvenih stvarih mene odalečuju, ipak neću nigda žalit vrjeme potrošeno za korist naroda i prosvjetjenje; ali što se Gundulića tiče, istina da drugačie ga se mora prikazat tudjinima a drugačie našiem i da bi bilo o njemu dosta veće govora nego ono malo sto se u *Favilli* cita; ništanemanje vratit se po drugi put na isti predmet svakomu je trudno — a to novo Gundulićeve izdanje ja nesam još mogao dobaviti zbog dalecine.

Ja ne znam koliko će se ovdje još baviti ali za stalno veće od mjeseca dana, zato ako me vi hočete vašem listima počastit molim vas da mi ih pošljete u *Lucca ferma in posta* a meni će bit vele drago ovaj razgovor naš svedj bolje utvarditi i uzmnožiti.

Ostajem Vas prijatelj i sluga
Lucca 8/6 Orsat Pozza (Pocić)

— *Jedna neštampana pjesma P. A. Kazali.* U biranoj četi Dubrovčana XIX. vijeka, na značajnoj raskrsnici dubrovačke knjige, na garištu stare slave, koja bješe zaputila novim stazama, narodnim putevima, a koju sačinjavahu Medo Pucić, Mato Vodopić, Matija Ban i dr., odlično je mjesto zaузимао P. A. Kazali, pjesnik „Zlatke“ i Trista Vicā udovicā.“

Saopćiću ovdje jednu njegovu pjesmicu, koju je ispjевao na 25. septembra 1860. i to u manastiru Krupi u gornjoj Dalmaciji. Kako svi drugi posjetiocu zapišu svoje ime u knjigu posjetilaca, tako je Kazali zapisao ovu pjesmicu, ali je uz njegov potpis pročitati još dva imena, i to: Gj. Bilić i B. Petra-

nović. Za Božidara Petranovića znamo ko je, a za Bilića ne, ali mislimo, da je koji kaluder, koji bješe s pjesnikom u pratnji.

Manastirska tišina učini Kazalu da zaželi mira i pokoja; on sve čuje riječ „pokoj“: pokoj mu veli „šapat vjetrinji“, „romon vodenii“ i „sušnja gajeva“. Duša mu čezne za pokojem, traži ga, ali ga sila tjera naprijed; on žalosno pozdravlja Krupu i pustoš te je okružava, jer ne može da tu ostane u miru i pokoju. Ali želi, da ako ga ikad sudbina nagna da igdje počine, nek to bude s žiteljima Krupe.

Ova elegantna pjesmica pod kojom stoji „P. A. Kazali sveštenik iz Dubrovnika“, ovako glasi :*)

Pokoj! šapat vjetrinji,
Pokoj! romon vodenii,
Pokoj! sušnja gajeva,
Ovdje mi naricaju Pokoj!
I bi duša željela
Tajnom moću stisnuta
Neoprječno spustit se,
Da mi srdce okuša Pokoj.
Pokoj!

Oh, nesriečnog vriemena,
Sila naprijeđ tjerame
It na bliže ikuda,
Pušta k meni stupiti Pokoj.
S Bogom, Krupo gizdava!
S Bogom, blaga pustoši!
Nij mi ovdje boravit,
Nij mi sada tražiti Pokoj.

No da ikad udes mi
Koj me vlada dopusti,
Da ja igdje počinem,
Daj mi s tvoijem žiteljim Pokoj!

Saopćili smo je onako kako nam je u prijepisu predata, samo smo nešto u

*) Ovu nam pjesmu nabavio g. Boško Desnica, na čemu mu hvala.

Y
H
I
V
E
R
Z
I
T
E
С
K
A
B
I
L
I
O
T
E
K
A
interpunkciji dostavili, jer nije u opće ni bilo kakve interpunkcije, po čemu i sumnjamo u potpunu vjernost prijepisa.

Priopćio Franjo Kulišić.

† Špiro Gerun u evijetu mladosti dne 30. jula umrije u Dubrovniku, u svom zavičaju. Bješe prije urednik „Srpskog Lista“ u Zadru, zatim je namješten kao činovnik crnogorsko-talijanske duhanske režije u Mlecima, a sarađivao je i na „Srđu“. Bješe darovit i načitan mladić. S bolesti se vrati tu skoro u Dubrovnik, ali mješte da se oporavi, nemila ga smrt ote Srpstvu i rascevilenjem roditeljima i svojti. Velika ga je povorka srpskih društava i drugih građana pratila do groba, gdje mu urednik, gosp. Dominiković, izrekao oproštajnu besedu. Laka mu bila crna zemlja!

— Ђорђе Мартиновић Милошев: Стихови. Српска Штамп. у Дубровнику. 1907. Цијена 70 пара.

Није необична ствар код нас, kad се појави нова збирка пјесама неког новог пјесника; чак их и сувише имамо. Број пјесnika невјeroјатно расте, а број збирака с дана на дан је големији. По тому би изгледало, да се код нас све пјесници рађају и да је пјесништво на високо стигло. Г. Мартиновић био је чедан; он је издао Стихове а не Пјесме. Али сути стихови сухи; мимоиђена су у њима најелементарнија правила, а има у њима безнапајних ријечи. Насилно окљаштране двословчане ријечи и мноштво једнословчаних убијају читаоца у расположењу.

ФК.

— Povratāk. Drama u jednom činu, napisao Srgjan Tucić. Ova drama, koja je uspješno prikazivana u Zagrebu, Pragu, Ljubljani, Biogradu i Sofiji a prevedena na češki, slovenački, bugar-

ski i njemački izači će ovih dana u nakladi „Hrvatske knjižarnice“ u Zadru. Knjiga je vrlo ukusno opremljena a zapada 1 K, s poštarinom 10 para više. Pošt doznakom se nabavlja knjiga kod ove tiskare.

— Djela Elija Lampridiјa Cervina. Prevrćući neke stare rukopise naše biblioteke namjerih se i na djela glasovitog dubrovačkog humaniste Elija Lampridiјa Cervina. Ispitavši potanko književne proizvode ovog glasovitog Dubrovčanina, uvjerih se od kolike bi koristi bilo, kada bi se oni objelodanili e da tako budu pristupačni svim onima, koje interesuje dubrovačka starina.

Nakon naporna truda uspio sam sakupiti sve ono, što se odnosi na ovog velikog Dubrovčanina; i odlučih sve to skupa sa djelima velikog dubrovačkog humaniste izdati, ako bi se prijavio dostatan broj predbrojnika, a da se štamparski troškovi isplate.

Ko bi se želio na djelo predbrojiti, koje će obuhvaćati kakovih 50 tiskanih tabaka, neka se obrati na potpisano.

O. Kalist Tadin
franjevac — Dubrovnik.

— „Ратник“, војни лист те излази у Биограду, доноси предавање Др. М. Ђ. Поповића, санит. капетана о Алкохолу и војсци, које је он држао у официрском дому 29. марта о. г. Предавању приложена је таблица са 11 слика, које представљају здрав жељудац, јетру, срце и бубрег и ова унутарња, кад су пићем алкохола обольела. Предавање је вриједно читања и пажње.

Исти лист доноси такођер и оштужбу и осуду бившег адмирала Небога Јапанца, који је саставио био државни тужилац противу адмирала због предаје 4 окlopњаче 15. маја 1905. Јапанцима код Цушиме. Већ прије у „Ратнику“ за

октобар 1906 била је изашла одбрана адмиралова.

— У свесци IV. 1907. Летописа матице Српске изашла је (стр. 54-71) радња Василија С. Марковића: Односи Дубровчана са Србијом од 1358. до 1362. год.

— У С. К. Гласнику од 16. јула о. г. изашао је 1. дио Прегледа народне књижевности пр. П. Поповића.

— У Savremeniku br. 8. svršio је Dr. A. Tresić-Pavićić svoju radnju: Filozof Petrić i njegovo naj novije djelo.

— У „Tršćanskem Lloyd“ od 3. kolovoza o. g. има чланак R. Slade Šilovića: Nešto o pčelarstvu i voštarnstvu u dubrovačkom kotaru. Оvaj ће svršiti u narednom broju.

— U listu Dubrovačke Biskupije od 1. августа 1907. има чланак: Kada i od koga je porušen Epidaurum? Nik. Štuka.

— *Zbirka novaca i slovenska biblioteka za bečku universitat*. Do brzo ће bečka univerzitativat imat dvije dragocjene zbirke, koje ће pritezati mnoštvo učenjaka u Beč, jer se mogu nazvati jedinstvene.

Jedna је: zbirka novaca, koja što se tiče bogatstva, ne ће na daleko imati preanca. Ona ће vrijediti oko 150 hiljada kruna i ostavio је sanitatni savjetnik u Trstu, Dr. Bretauer. Uređenje i izložba zbirke povjerena је profesoru Dr. Kubičeku.

Druga zbirka, to jest slovenske knjige, dar su princa Franja Lichtensteina. Ta zbirka sastoji iz biblioteke за slovensku književnost, kupljene u Ruskoj i već primljene u Beču; i ta je biblioteka jedinstvena. Može se shvatiti opseg ove interesne zbirke, kad se čuje da se prijevoz ovih knjiga izvršio u 109 velikih sanduka pod

naj opreznijom upravom Dr. Uebersbergera. Za namještenje ove bibliotske trebaće, kako kažu, unajmiti osobite prostorije izvan universitatske zgrade.

† *Franić Bibica*. Nakon teške i duge bolesti umrije u ponedjenik u jutro 5. o. m. ovaj naš pošteni i vrijedni sugrađanin starog kova. Bio је zlatar, kojemu umjetnost pobudivaše sve do smrti neugasivu čežnju za njom. Dubrovački zlatari prijašnjih vijekova bili су njegovi uzvišeni uzori nadasve pri radnjama na filigrani, u kojim je odvojio umjetničkim osjećajem i zanatničkom vještinom. Njegovi su vijeneći prigodom otkrića Gundulićeva spomenika u Dubrovniku i oni prigodom prijenosa kosti besmrtnog Karadžića naj ljepši dokazi njegova rada. Čakan bješe takoder orude kojim je vješto upravljaо za izradjenje metalnih ispućenih stvari (čakaninâ); jedna mu je oveća radnja ostala nedovršena. Rado se bavio i slikanjem, te, ma i da samouk, dobro je pogadao lica; veliki broj njegovih drugova, prijatelja i znanaca ima portret koji im je Franić izradio i poklonio. Bio је svom dušom odan Srpsku i ljubio је Dubrovnik, te je bio jedan od predstavnika stare dubrovačke „skladnosti“ (uljudnosti). Opće štovanje prama njemu i porodicama, kojim pripadaše, naj sjajnije se očitovalo velikim učešćem u njegovu sprovodу, koji je bio šestog ovog mjeseca, i svojevoljnim zatvorom dučana tom prigodom, jer vas Dubrovnik žali da ga je izgubio.

Hayka. - Nauka.

— *Mudre izreke* Ti mladi ljudi predati iz učione u kasarnu ne znadjaju napokon ništa o Francuskoj: za njih,

У Н И В Е Р З И Т Е С К А Б И Ј Л Й О Т Е К А

velike uspomene ostajahu bez glasa; patriotična nagovaranja bijihu nijema i mrtva, te kad bi se u kasarni mučili da im uzdrmaju dušom, ona ostaže bez odjeka. Georges Goyan.

Raspršani marširaju a združeni tuku. Moltke.

Ko zna da govori, taj zna i da muči. Tal. izreka.

Hemija.

— *Izum fotoskulpture.* Italijanac inženjer Baese izumio je način proizvađanja basrelieva u veličini od nekoliko santimetara pomoću fotografije na gelatinu. Izum nije još usavršen, ali moći će biti koristan umjetničkoj industriji.

— *Nova arheološka otkrića u Pestumu.* Pestum, starinska Posidonia, ne daleko od Salerna, čuva najveličanstvenije hramove grčke Neptunov, Cererin i Baziliku. Prof. Viktor Spinazzola, arheolog i glavni nadzornik iskopina u Italiji, započeo je tu nove iskopine, koje će otkriti eio grad i njegove starine. Vrata gradska, koja su vrlo dobro sačuvana, biće očišćena od bršljana i drugog rastlinstva, koje ih pokriva. Otkriven je žrtvenik u Neptunovu hramu, stepenice bazilike, koje vode na razne ravnine prijašnjeg grada, starinsko tlo gradsko, mnogo starinskih predmeta; pak dalje od bazilike veliko mnoštvo arheoloških i neolitičkih predmeta i starinski put. Predmeti nađeni biće položeni u nov muzej; nada je da će iskopine učiniti od Pesta grad, koji će se natjecati sa Pompejima obzirom na arheološku znamenitost i bogatstvo.

Liječništvo.

— *Liječenje krive djece plazanjem.* Nedavno je prof. Klapp izumio senzacionalno liječenje krive djece, koje se vrši već u kraljevskoj klinici u Ber-

linu. Bilo je opaženo na psima, kojim je umjetno bilo iskrivljena hrptenjača, da ozdrave netom ih se pusti da trče. Tako se uvidilo da plazjenje, četveronoženje, sadrži u sebi liječenje. Klapovo liječenje plazanjem učinilo je dosad mnogim, nadasve djeci, dobru uslugu. Sada se zna da je prvi čovjek hodio četveronožke i trebalo je mnogo eneržije da se gornji dio tijela uzmoe držati i kretati upravno hrptenjačom. To se vidi naj bolje na djeci, koja su se stoprv razvila od povoja, te se događa djeci slaboj da se iskrive, a djeca, dok još ne mogu na noge, pomažu se sama puzenjem. Ovo puzenje, vršeno sistematski, djeluje vrlo jako na hrptenjaču i to u iznenadno kratko vrijeme na nestajanje svake abnormalnosti.

Prof. Klapp je izumilac ovog novog liječenja, koje čini pravo razdoblje. Njegova se metoda pokazala izvrsnom u cijelom nizu abnormnih slučajeva. Sada se 40 djece u dobi od 5 do 15 godina vježba u klinici u Berlinu svaki dan po podue pod upravom jednoga liječnika asistenta i učiteljice sposobljene za gimnastiku. Ovo prosto liječenje, koje može vršiti svak bez trošaka, treba da pobudi pažnju svih liječnika. Upravitelji raznih zavoda za djecu posjećuju mal ne svi ovu kliniku. Svraćamo i mi pozornost liječnika, roditelja i odgojitelja djece na ovu metodu i svjetujemo da se odmah započne ovom novom stazom.

Historijske znanosti.

Sveta Gora u prošlosti i sadašnjosti,
D. Anastasijevića. (nastavak)

U doba Ugleštine vlasti na Atonu bio je sukob prote s obližnjim jerisovskim biskupom i s patrijarhom zborog Srba. Episkop bio je prisvojio neka prava na Atonu protiv sveto-

goretskog ustava. Na Aton dolažahu srpski jereji rukopoloženi od srpskih episkopa. Ali patrijarha smatraše srpsku crkvu kao šizmatičku i dade mig episkopu da ih ne prima. Ali prota istjera biskupa, a patrijarha 1368. g. naredi mu da ga primi; a pošto Ugleša bješe izmirio srpsku i grčku crkvu, prota se pomiri. Drugi sukob se dogodi 1393. koji svrši pravednije u smislu ustava, jer se pečka patrijaršija bješe izmirila sa carigradskom a na Atonu više ne vladahu Srbi.

Na raskršću 1°. i 12. v. car Aleksije I. Komnen učini veliko zlo Atonu, jer je odobrio da se na njemu naseli oko 300 pastirskih vlaških porodica, koje unesu veliki moralni nered. Jedan iguman, da ih se riješi, podmetne lažni akt prokletstva patrijarhova na Aton. Tim lukavstvom se pobuniše kaluderi, počeraše Vlahe, a patrijarha da umiri kaludere, morade ukinuti lažno prokletstvo.

XIII v. je nesretno doba. Križari 1204. osvajaju Carigrad. Latinski baroni iz Soluna pljačkaju Atonske manastire; pape ih nešto obuzdaše ali Aton se njih oslobođi tek 1223.iza njihove propasti, kao što se oslobođi i od drugih napastovanja iza obnovljenja grčkog carstva 1261. g.

Za cara Mihajla, obnovitelja carstva, nastade drugo zlo. On bješe primio s katolicima lionsku uniju. Ali protiv njoj bješe narod i svećenstvo i svi Svetogorci. Car htjede upotrebiti silu, te padoše mnoge žrtve na Atonu. Mir se povrati iza smrti Mihajlove, kad je odbačena unija 1282. g.

Početkom XIV. v. stiže Aton velika nesreća sa strane katalonskih najamnika, koje bješe uzeo u službu pa otpustio car. Oni se nastaniše na Kalkidiku, otkle su strašno pljačkali Atonske manastire. Tada jih je pro-

pala većina tako da od više stotina manastira, na koncu XIV. v. nije ih bilo nego 25. Katalonska najezda svrši 1309. g.

Oko polovine XIV. v. nastade crkveni spor. Isposnici tajnom molitvom dovodili su se u vjerski zanos i prividali su nestvorenu božansku svjetlost tavoršku i zbog čutanja zvali su se *istihasti* a jedan teolog bješe i vještačkim načinom pronašao hipnotizovanje u tu svrhu. Na to ustade monah Varlaam, onaj od kojeg Petrarka bješe naučio grčki. Za njim se zavedoše i drugi na zapadu. Atonci se branjahu. Tako se razgari veliki spor između zapada i istoka. Grčki sabor dade pravo Svetogorcima a spor ugasi 1368.

U ovoj drugoj periodi nastade najviše procvjetanje i pojavi se najveće nesreće na Atonu.

Treća perioda ide od kraja XIV. do kraja XIX. v. Odlika je njena razbijanje komunističkog opštег žiča i individualistički način života u t. zv. svoježiteljno uređenje po manastirima. Sve je zajedničko bilo nestalo osim bogomolje; imanje, kuhanje, stanje bješe po sebi; monasi što više imali su i platu; nije više bilo igumana, nego sabor uglednijih kaludera. To se dogodilo, jer je novo uređenje bilo jeftinije sada kada su se manastiri bili upropastili, nadasve kad su Turci osvojili Mačedoniju, Srbiju i Carigrad. Tek krajem XVI. v. manastiri moguće otkupiti svoje imanje. Turci priznadoše Atonu samoupravu, kad ga osvojiše (oko 1430), ali nametnuše težak danak. Suleiman I. XVI. vijeka ustanovi vojni odred Bostandžija na Halcidici i stavi Aton pod vlast Bostandžibaše, te monasi moradoše i njemu plaćati danak do 1820. g., kad je odred ukinut. Zatim dode carski činovnik na Aton i plaćan je od mana-

stira. God. 1722. i 1764. popisano je od Turaka imanje manastira i povećan danak.

Ali polovicom XIV. v. bilo je nastalo drugo zlo, parnice između manastira, koji su se otimali o imanje, što ih dovede do ivice propasti (kako Hilandar). XV. i XVI. vijeka pričetu u pomoć vlaško-moldavski go-spodari i ruski carevi. Ali to bješe trenutni lijek. Novac se potroši a nadarovana zemljišta bješe težak pristup. Korist nastupi, kad Rusija oslobodi od Turaka rumunjske zemlje. Ali već 1863. rumunjska vlada konfiskova sva zemljišta. To učini i Rusija 1873. u Besarabiji ostavljući Atonu do danas $\frac{2}{5}$ prihoda Svetogorcima. Ali zato su stali manastiri slati kaludere po pravoslavnim zemljama da skupljaju priloge za Aton.

Ali su se manastiri od kraja XVI. v. morali zaduživati, plaćati grdne sume i prodavati imanja, i samo početkom XIX. v. poboljša se stanje s vlaškomoldavskog prihoda. Ustanak grčki 1821. g., u koji se umiješa i Aton, dovede mu novi poraz, jer je za 9 godina morao hraniti tursku posadu od tri hiljade vojnika. Od materijalne oskudice Aton se poče pridizati tek u drugoj polovici XIX. v.

Ova je materijalna oskudica prisilila Svetogorce na individualističko samožiče. Ova se promjena pojavi tek krajem XIV. v. a početkom XV. novi sistem zahvati mal ne sve manastire.

Nov sistem bješe spojem s drugim zlom. Sloboda porodi moralni nered i otudi kaludere od duhovne dužnosti; oni postadoše trgovci i čelije se obrate u dućane.

Imperatori, patrijarhe i blagočestiji Svetogorci često su nastojali da istrijebi zlo. Tako car Manojlo II Paleolog 1406. izdade *nov svetogorski*

ustav, u kojem ukidaše svoježiče i druga zla, ali učini neke koncesije novim navikama. Ali kad propade Carigrad, propade i carska kontrola, ponoviše se stara zla krajem XVI. v. i pomoliše se nova pitanja kao o odnosima između manastira i novog oblika monaškog života t. j. sketa. Zato inicijativom pobožnih Svetogoraca i blagoslovom patrijarhe Jeremije II. sastavi se opet na sv. Gori *nov ustav*. I ovaj uspostavi opštežice, zabrani sve zloupotrebe i uredi pitanje o Skitima. Ali sve zaludu. U nevoljama XVII. v. svoježiče otima maha i prevladuje XVIII. v.

I pojedini kaluderi kušali su uspostaviti opštežice, ali svaki uspjeh bio je samo privremen, tako da od 20 manastira koji preostaše, devet ih je do danas ostalo svoježiteljno, a između njih i Hilandar.

ХУЛУТРНЕ ВИЈЕСТИ. - Kultурне vijesti.

— *Prirodni proizvodi u Srbiji u novije doba. Stočarstvo.* Iz službenog izvještaja ministarstva narodne privrede vadimo ove podatke: Godine 1905. bilo je 172.281 konja prama 163.391 godine 1890.; goveda bilo je 943.946 prama 819.251 god. 1890.; bijola bilo je 7.710 prama 8.494 god. 1890.; magaradi 1.212 prama 1.463 god. 1890.; mazaka 130 prama 125 godine 1890.; svinja 875.549 prama 908.603 god. 1890.; ovaca 3.066.231 prama 2.963.904 godine 1890.; koza 495.867 prama 509.738 god. 1890.; svega 5.562.986 prama 5.374.969 g. 1890.

Peradi bilo je ukupno 4.885.941 prema 4.740.959 god. 1900., t. j. čuraka (tuka) 177.171 prama 247.505 godine 1900: gusaka 168.010 prama 224.801 god. 1900: plovaka 173.177 prama 240.263 god. 1900; kokošiju 4.337.583 prama 4.028.390 god. 1900.

— Pomen Mihu Pracatu na Lopudu.

Prigodom tristote obljetnice njegove smrti 20. jula bio je ovaj najveći dobrovor Dubrovnika proslavljen 30. i. m. na Lopudu, rodnom ostrvu. Kapela Pracatova na obali (isporedi članak o Pracatu u ovom broju), sada na polu porušena i razvaline njegovih dvora, koje su sad obavite bršljanom i prekrivene rogačevim grmljem, postadoše iz jutra padalištem Lopudana da odadu poštlu pokojniku. Nad ulazom u atrium kapele bile su postavljene tri prigodne slike, koje je izradio g. H. Ćurlića. Jedna je predstavljala Pracata gdje posmatra guštericu, druga njegov brod, treća ubrus kralja Karla. Slike bježu ovjenčane lовориком i leandrovićem. U dnu atrija bješe postavljen otar, gdje pres. g. biskup Mareelić uz podvorbu svećenika odsluži misu za upokoj ovog otadžbenika i izreče prigodnu besjedu.

Po podne u 5 sahata u dvorani franjevačkog manastira pred g. biskupom, svećenicima i lopudanima m. p. Niko Gjivanović pročita krasan govor o velikom dobrotvoru a svećenik N. Zlovezčera prigodni poetski sastavak a zatim je otac U. Talija, franjevac, govorio o zaslugama pokojnikovim za Lopudane i o svrsi koje treba da imaju ovake proslave. Tada velika povorka položi na vrata kapele zelen vijenac s crnom vrpcom u znak hranosti prama dobrotvoru. U večer bi rasvjeta obale i kapela, gdje sjahu one tri transparentne slike, koje smo prije napomenuli.

Sokolstvo.

— *Dušan silni u Dubrovniku.* Mjenski odbor Srpske narodne stranke u Dubrovniku, zamoljen od dubrovačke srpske omladine, pozvao je za nedjelju 11. avgusta o. g. u prostorije Du-

brovačkog radničkog društva članove stranke u svrhu da se odluči o pitanju osnivanja gimnastičnog društva. Predsjedao je skupštini mnogobrojno posjećenoj podpredsjednik odbora gosp. A. Suhor. Gospodin Kristo Dominković pročitao je brzjavne čestitke, koje su stigle iz Biograda na glas o osnivanju društva, one su primljene ushitom i oduševljenjem. Zatim je izvjestio o pitanju utemeljenja „Dušana Silnoga“ i stavio odnosan prijedlog. Prijedlog je primljen jednodušnom aklamacijom.

Zatim je istom aklamacijom primljen drugi prijedlog gosp. podpredsjednika da se izaberu u odbor, koji će se pobrinuti prama vlasti za zgodna odredenja o osnivanju „Dušana Silnoga“, ova sedmorica: Gg. Luko markiz Bona, Dr. J. Milić, Dr. Mato Gracić, Jovo L. Perović, Kristo Dominković, Ivo Šubert i Baldo Marinović.

Zatim je odlučeno da se brzjavno zahvali na čestitanju iz Biograda.

Dao Bog da Dušanoveci u Dubrovniku zajedno sa braćom Sokolašima budu naj jača poluga bratske sloge između Srba i Hrvata. Zdravo Silni!

Telegrami iz Biodrada glase:
U ime svih sedamdeset i dva današnjih klubova Srbijanskog Dušanovačkog saveza šaljem dragoj jednorodnoj braći viteško Srpsko pozdravlje.

Zdravo Silni!

Predsjednik Saveza podpukovnik
Mišković.

Duša nam je danas među Vama, naj milija jednorodna braće! Današnji drugi ulazak Velikoga cara u Dubrovnik neka bude kamen temeljac Dalmatinskom savezu sa sredštem u starodrevnom gradu bivše slavne i sjajne srpske republike. Zdravo, zdravo, Silni!

Glavni sekretar Saveza
S. Matijašević.

Odgovor glasi :

Savezu Dušana Silnog
Beograd.

Srbi Dubrovčani jednodušno odlučili
utemeljenje Dušana Silnog, te zahva-
luju na bratskom sjećanju slobodne
braće. Zdravo !

O d b o r .

— Posveta Sokolskog barjaka na
Korčuli. Dne 28 pr. mj. se slavila po-
sveta sokolske zastave, koju je poslao
na dar iz Amerike patriota g. Letis.
Kum je bio g. Zafion a kumica g.da
Arneri. Iz raznih strana Dalmacije se
sakupiše mlada sokolska društva kao
iz Dubrovnika, Splita, Zadra, Šiben-
nika, Mandaline i Vodica. Iz Mostara
dodoše također nekoliko sokolaša a
iz Zagreba brat Šulce, voda Saveza
hrvatskog Sokola i brat Mahorić. So-
kolaša je bilo taj dan preko 500.

Poslije posvete zastave krenula je
povorka oko grada i kroz sve ulice
građanske, da pokaže svakome za prvi
put razvijenu sokolsku zastavu. Na
banketu su se čuli patriotski govor i
zanosne prigodne zdravice. Po podne
se sakupi sav svijet na vježbalište da
vidi sokolsku silu naše Dalmacije.
Proste vježbe Vog sleta u Pragu, vje-
žbe sa čunjevima i na spravama, onda
vježbe podmlatka i vježbe ženskog
odjela s vijencima itd. pokazala svi-
jetu napredak hrvatskog sokolstva u
Dalmaciji. Svečanost svrši sa More-
škom, starinskom omiljenom igrankom
Korčulana.

Jedina nesuglasnost pri ovoj sveča-
nosti bila je ta što je, kako kažu, ne-
kolicina očitovala svoje negodovanje
protiv srpskih zastava, koje su bile
izvješene kao i hrvatske po Korčuli.

Нове књиге. - Nove knjige.

— Ante Anić. Pogledi. Putne
bilješke. Dubrovnik. Dub. Hrv,
Tiskara. 1907. Cijena 1 K. O ovoj
lijepoj knjizi progovorimo u nared-
nom broju.

— Ж. О. Дачић. Београд у служби
туђину. Јавно предавање у корист кола
српских сестара. Ово је предавање било
у универзитетској сали. Књига је иза-
шла у издању уредништва „Народник
Новина“. Цијена 0:50 дин.

Dr. Henrik Tuma deželni poslanec
slovenskih trgov na Goriškem. Slo-
vanska ideja in Slovenci. V Gor-
ici 1907. Tisk. A. Gabršek. To je
niz članaka što su bili pisani u Split-
skoj „Slobodi“.

— Др. Ил. Ивачковић и П. В.
Маркичевић. Српска бодословска књи-
жевност у год. 1904. и 1905. Прилог
„Гласнику Прав. цркве у Кр. Србији.
Београд. Шт. А. Петровића. 1906.

— Ратник мес. војни лист; јул.
1907. Београд. Љ. М. Давидовић. 1907.

— Извјештај за XX. школску годину
Трговачке школе београдске трговачке
омладине. 1906-7. Београд. Димитри-
јевић. 1907.

— Говор Др. Душана Баљака 23.
јула 1907 у царев. вијећу. Задар. Ар-
тала. 1907.

— Извјештај о Врањској Гимназији
за шк. год. 1906-7. Београд. Давидовић.
год. 1907.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

13.

Извадак турског хоћума за сва мјеста; нашао сам га, кад и гдје и првашње писмо; и за њега вриједи опаска пред пријашњим.

Transumpto del chochiumo dela porta per tutti li lochi.

Почтоганѣкъ кадијамъ, конгѣда праќди и законѣ рома-
неискѣкъ и натолискѣкъ 8лиожи ви Богъ сѣни царске. У са-
даніе врѣме юдѣ стране Дубровачке господѣ поклисари Жизко
Пвцикъ и Никола Соркочевицъ царства ми на портѣ догошී
защиекъ таргозца рекоше 8 царства ми сахранѣкъ миестѣкъ
гдѣкъ сѣ кадије, тви гдѣкъ таргѣю таргозци наши изванъ закона
имъ се веќи ћијомрѣкъ 8зима и юдѣ ща не продадѣ юдѣ тога
имъ ћијомрѣкъ 8зимају из ванъ закона, тако ми даше на
знаніе одѣ сада минѣтога врѣмена дубровачки поклисари са
ајтналомъ доћиошී, ајтналѣ показаше изванъ Цариграда Дре-
нopolia и Броје, таргозци продају • е • по сто 8 Дренополю љ
8 Броји • е • по сто по разлогѣ гијомрѣкъ да имъ се 8зима, ако
ли пратежкъ не продали, тони кѣда имъ драго да могѣ понести,
нитко да имъ ниједнѣ супротиве не да, да имъ се до сада и
супротивка не 8ини. Тако имъ вѣќше 8 ајтналами 8писано и
свархѣ тога имъ би поткарђено ҳвјокомъ имъ би датѣ
заповѣдимъ реченѣкъ Дубровачкихъ таргозаца пратежки што но
се по заповѣди ми царства тако да имъ се ћијомрѣкъ 8зима
иначе дрѣгако, веќи ћијомрѣкъ да имъ се не 8зима, ако би що не
продали, тони да понесѣ, кѣда имъ драго да понесѣ юдѣ тогаи,
да имъ се нишћорѣ не 8зиме и прѣтѣ минѣтѣкъ врѣмена дуб-
ровачкѣмъ тарговцемъ вѣќше датѣ изванъ ћни скале,

с моје скале, ако би ћо понесли · ё · по сто да плате, веће да не плате ништа. Такон к'кеше запокид'киш зац'еку овогаи такођерк опетк к'кюми, кои с' дати 8 сахранеана м'кста, кои биши послани 8 панз'али на скале, које с' к'маше и остале тарговине сваке, које тарг'ю и поносе, како је юдъ пр'ке било на скалахъ, да мог' доходити и походити по запокид'и царства ми ђемр'къ да им се 8зима и онаи обичан до сада било такон опетк јест изванъ запокид'да царства ми ђемр'къ да им се већи ђемр'къ не 8зима.

Писанъ 8 Цариградъ · ўл · на · ё · сефера.

14.

Велики везир, Мустафа паша, очитује Дубровчанима да су њихови поклисари, Климо Менце и Ђоре Палмота предали харач. Без датума. Ово је службени пријевод дубровачке канцеларије.

Из нутра: Kniga od Mustafa Passee, Vezira velikoga, iz Zarigrada.

U vieri Isukarstvoi usvisceni i od druscine gnih ciestite isabrani Dubrovacka gospoda, kojoj da bude naiposlegni dan naibogli, i koia gospoda, kada budu sarciano posdravglenie primiti, davamo na snagnie, er bivsci vi pri visokoj porti vierni sradi koie viernosti ieste isabrali is megij od vase vriednieh vlastela usmnoseitoga i svake ciasti u vieri Isukarstvoi dostoinoga *Klima Menze* i *Gioru Palmotu*, koi doseavsci na slavnu portu pridasce harac, koi vas sapada sa ovo cestito godisete i pridasce dare obiciaine, koie ste od starina obiciavali davati potom toga na obiciaino vasci poklisari na privisoko pristoglie, cinismo, da budu obras otarti, gkie bisce dobriem okom pogledani i liepo primgnieni, koi su i poso, sa koi su doseli veoma ga sa liepo isvarseili i moleki bi visci slavnu li(s)cenziu pitali, isiscla im ie tako nepredobitna sapovied, po koioi bi ovi lis pisan, koi kada vam prighie, imate da se od vas cieka temeglita viernos i potpuna sluscba, koiu od starina cinite slavnoi i nepredobitnoi porti nastoiechi na vasce obiciaino vase harac na breme posilati i u slavnu hasnu pridavati a s ove strane nekie se mankati potrebam vasciem svaka

pomok dati, scto kiete nastoiati ovako obslusciti. Ne ostaje nam ino, nego li vas liepo posdraviti.

Транскрипција.

Из нутра: Књига од Мустафа паше, везира великога, из Цариграда.

У вјери Исукрстовој узвишени и од дружине њих честите изабрани дубровачка господа, којој да буде најпосље(д)ни дан најбољи и која господа, када буду срчано поздрављење примити, давано на знање, ер бивши ви при високој порти вјерни и с ради које вјерности јесте изабрали између од ваше врједни(j)ех властвела узмножитога и сваке части у вјери Исукрстовој достојнога Клима Менце и Ђору Палмоту, који дошавши на славну порту придаше харак, који вас запада за ово честито годиште и придаше даре обичајне, које сте од старина обичавали давати потом тога на обичајно ваши поклисари на првисоко пристоље, чинимо да буду образ отри, где бише добри(j)ем оком погледани и лијепо примљени (сик!), који су и посô, за ко(j)и су дошли, веома га су лијепо извршили и молећи би више славни личенцију¹ питали, изишла им је тако непредобитна заповијед, по којој би ови лис(т) писан, који када вам приђе, имате да се од вас чека темељита вјерност и потпуна служба, коју од старина чините славној и непредобитној порти настојећи на ваше обичајно ваш харак на бреме посилати и у славну хасну придавати а с ове стране неће се манкати потребам ваши(j)ем свака помоћ dati, што ћете настојати овако обслужити. Не остaje нам ино, него ли вас лијепо поздравити.

¹ допуст.